

Irtautuminen järjestäytyneestä rikollisuudesta

Keskusrikospoliisin Exit-toiminta

Tiina Muuttonen

3/2023

TIIVISTELMÄ

Tiina Muuttonen: Irtautuminen järjestäytyneestä rikollisuudesta: Keskusrikospoliisin Exit-toiminta

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen, tapaustutkimus

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaajat: Jari Hyyti ja Tiina Väkiparta

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tässä poliisialaan kuuluvassa opinnäytetyössä tutkitaan järjestäytyneestä rikollisuudesta irtautumista keskusrikospoliisin Exit-toiminnan kautta. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda sekä asiantuntija- että kokemusperäinen näkemys irtautumisesta ja sen haasteista. Opinnäytetyössä on käytetty tutkimusmenetelmänä tapaustutkimusta.

Sivumäärä: 38 sivua

Tarkastuskuukausi ja vuosi: maaliskuu 2023

Avainsanat: Järjestäytynyt rikollisuus, liivijengi, moottoripyöräkerho, jengi, keskusrikospoliisi, Exit-toiminta, irtautuminen järjestäytyneestä rikollisuudesta, Aggredi-järjestö, irtautuja.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Työn esittely.....	3
1.2 Salaukset ja turvallisuusasiat	4
2 TAUSTA: JÄRJESTÄYTYNYPÄ RIKOLLISUUS YHTEISKUNNALLISENA ONGELMANA.....	4
2.1 Mitä on järjestäytynyt rikollisuus	4
2.1.1 Järjestäytyneen rikollisuuden määritelmä rikoslain mukaan.....	5
2.1.2 Rikostorjunnallinen näkökulma	6
2.2 Järjestäytynyt rikollisuus Suomessa.....	7
2.2.1 Väkivalta työkaluna.....	8
2.2.2 Järjestäytyneen rikollisuuden ominaispiirteitä	8
2.2.3 Katujengi -ilmiö kehittymässä järjestäytyneeksi rikollisuudeksi	9
2.2.4 Järjestäytyneen rikollisuuden yhteiskunnalliset kustannukset	10
3 TUTKIMUSKYSYMYS	11
3.1 Rajaus.....	11
3.2 Tutkimusaineisto ja luotettavuus	12
3.3 Haastatteluista	12
3.4 Tutkimusmenetelmä.....	13
4 TULOKSET: JÄRJESTÄYTYNNEESTÄ RIKOLLISUUDESTA IRTAUTUMINEN.....	13
4.1 Elämää järjestäytyneessä rikollisryhmässä	13
4.2 Irtautuminen jengistä.....	14
4.2.1 Ulkoiset motivaatiotekijät – väsyminen päihdekeskeiseen elämään.....	15
4.2.2 Sisäiset tekijät – silmät aukenevat rikolliseen elämäntapaan	15
4.3 Keskusrikospoliisin Exit-toiminta	16
4.3.1 Exit-toiminnan esittely.....	18
4.3.2 Asiakashankinta ja pääsy Exit-toimintaan	19
4.3.3 Luottamus toiminnan arvona.....	20
4.4 Aggredi-järjestö psykososiaalisen tuen järjestäjänä	22
4.4.1 Aggredin toiminnan periaatteet	22
4.4.2 Asiakkuus ja tavoitteet	23

4.5 Näkemykset irtautumisesta ja sen haasteista.....	24
4.5.1 Kiinnittymiskohtien löytäminen ja vaikutus	24
4.5.2 Irtautumisen haasteet jenginäkökulmasta	25
4.5.3 Irtautumisen haasteet yksilön näkökulmasta.....	26
4.5.4 Yksinäisyys.....	27
4.5.5 Uuden elämän rakentuminen.....	28
4.6 Exit toiminnan arviointia	29
5 YHTEENVETO	31
LÄHTEET	34
LIITE 1: HAASTATTELUPOHJA, RIKOSKOMISARION HAASTATTELU	37
LIITE 2: HAASTATTELUPOHJA, IRTAUTUJAN HAASTATTELU.....	38

1 JOHDANTO

Kummisetä -elokuvat ja Tony Soprano ovat tuoneet järjestäytyneen rikollisuuden suomalaisten kotisohville jo vuosikymmeniä sitten. Ilmiönä järjestäytynyt rikollisuus on laaja ja se tarkoittaa rikollisessa tarkoituksessa toimivaa vähintään kolmen henkilön muodostamaa yhteisöä, esimerkiksi moottoripyöräjengi, katujengi, mafia, klaani, kartelli tai radikalisoitunut liike.

Mitä järjestäytynyt rikollisuus todellisuudessa on, miten siihen ajaudutaan ja miten siitä pääsee irti? Tässä tutkimuksessa on tarkoitus selvittää vallitsevasta rikollisjärjestömuodosta, moottoripyöräkerhosta, eli niin sanotusti liivijengistä irtautumista Suomessa poliisin avustamana ja tuoda esiin kokemusasiantuntijoiden käsityksiä ja tulkintoja aiheesta. Suomessa keskusrikospoliisilla (KRP) on käytössään Exit-toimintamalli järjestäytyneestä rikollisuudesta irtautuville. Tutkimuksessa on haastateltu KRP:n Exit-toiminnasta tietoa antavaa asiantuntijaa rikoskomisario Antti Hyyryläistä sekä Exit-toiminnan läpikäynyttä irtautujaa.

Ymmärtääkseen irtautumista ja Exit-toimintaa, on tarpeellista avata rikollisjärjestöjen toimintaa ja kulttuuria, jotta lukija ymmärtää irtautumisen haasteet ja poliisin avun tarpeellisuuden. Tutkimuksessa avataan järjestäytyneitä rikollisuutta ensisijaisesti moottoripyöräjengien kautta, sivuten kuitenkin myös nopeasti kasvavaa katujengirikollisuutta, joka on muotoutumassa järjestäytyneeksi rikollisuudeksi.

1.1 Työn esittely

Tämä tutkimus käsittelee KRP:n irtautumistoimintaa järjestäytyneestä rikollisuudesta kokonaisuutena. Tutkimus on kohdistettu kaikille irtautumisesta kiinnostuneille, jonka vuoksi tutkimus on kokonaisuudessaan julkinen. Tutkimuksessa ei käsitellä salassa pidettäviä aineistoja eikä aiheita. Tutkimuksen tarkoitus on avartaa käsitystä järjestäytyneestä rikollisuudesta ja siitä irtautumista haasteineen ja onnistumisineen.

Vastaavaa tutkimusta asiantuntijan sekä kokemusperäisen haastattelujen kautta ei ole aiemmin tehty. Tutkimuksen tekohetkellä ilmeni, että toiminnasta on rakenteilla myös toinen tutkimus hieman eri näkökulmasta, kohdentuen Rikosseuraamuslaitoksen (RISE) tuottamaan vastaavanlaiseen irtautumisohjelmaan.

Tutkimus hyödyttää ensisijaisesti KRP:tä ja heidän tukipalvelunaan käyttämäänsä Aggredi-järjestöä Exit-toiminnan arvioimisessa ja kehittämisessä. Tavoitteena on myös tuoda julki irtautumisen saavutettavuus rikollisjärjestöistä pois haluaville sekä heidän läheisilleen. Tämän vuoksi tutkimus julkaistaan täysin julkisena. Lisäksi tavoitteena on tuoda tietoisuutta Exit-toiminnasta poliisiorganisaatioon. Tietoisuuden lisääntyessä hyödyn voidaan katsoa lisäävän kokonaisturvallisuutta yhteiskunnassa.

Tutkimusmateriaalina on käytetty julkista kirjallisuutta, artikkeleita sekä haastatteluita. Tutkimusta varten on haastateltu KRP:n Exit-toiminnasta vastaavaa rikoskomisario Antti Hyyryläistä sekä Exit-toiminnan läpikäynyttä irtautujaa. Aggredi-järjestön toimintaan on tutustuttu kirjallisen materiaalin lisäksi osallistamalla irtautumista ja väkivaltaa käsitteleviin seminaareihin.

1.2 Salaukset ja turvallisuusasiat

Tutkimuksessa haastateltavan irtautujan henkilöllisyys on salattu turvallisuussyistä. Haastattelu on suoritettu henkilökohtaisessa tapaamisessa. Tutkimuksessa ei julkaista irtautujan haastattelusta mitään yksilöiviä asioita.

KRP:n rikoskomisarion haastattelussa ei ole käsitelty salassa pidettäviä asioita, jotta tutkimus voidaan pitää täysin julkisena. Exit-toiminnasta kerrotaan sillä laajuudella kuin on mahdollista julkisuuden säilyttämiseksi.

2 TAUSTA: JÄRJESTÄYTYNYT RIKOLLISUUS YHTEISKUNNALLISENA ONGELMANA

2.1 Mitä on järjestäytynyt rikollisuus

Maailmalla järjestäytynyt rikollisuus tunnetaan yleisimmin mafioina, kartelleina ja moottoripyöräkerhoina. Mafia nimitys on lähtenyt alun perin jo 1700- tai 1800-luvulta Sisiliasta, josta sittemmin vakiintunut käsitteenä järjestäytyneelle rikollisuudelle. Huumekartellit sijaitsevat pääosin latinalaisessa Amerikassa ja ovat vahvimmillaan muotoutuneet puolisoitilaallisiksi järjestöiksi. (Nicaso & Danesi 2021, 9–10, 169).

Järjestäytyneellä rikollisuudella tarkoitetaan ryhmittymää, joka tekee vakavia rikoksia yhteistuumin voittoa sekä valtaa tavoitellen. Tyypillistä toiminnalle on hierarkkisuus, väkivallan käyttö ja sillä uhkaaminen sekä rahanpesu. Suomessa erityisesti huumausainerikollisuus on vallitseva toimiala. (Sisäministeriö, luettu 6.10.2022). Järjestäytyneen rikollisuuden näkyvin ilmenemismuoto ovat tunnukselliset ryhmät (Poliisi.fi 2022a). Nämä rikolliset moottoripyöräjengit nahkaliiveineen rantautuivat Suomeen 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa ja ovat 2000-luvulla levittäytyneet koko Suomen alueelle (Sisäministeriö, luettu 6.10.2022). Jengiosastojen määrä on lähes kaksinkertaistunut 2010-luvulla (Sisäministeriö 2022).

Karkeasti jaoteltuna moottoripyöräkerhoja on niin sanotusti sekä värittömiä, että värillisiä. Värittömät kerhot ovat liivittömiä kerhoja, jotka voivat olla nimettömiä ja tunnuksettomia. Värilliset kerhot ovat liivikerhoja, joilla on aina nimi ja tunnisteet, eli värit. Värit koostuvat yleensä kerhon nimestä, logosta ja kotipaikasta, jotka ovat edustettuna nahkaliivin selässä. Värejä kantava henkilö edustaa ryhmäänsä

käytöksellään ja puheillaan. Värit symboloivat yhteisöllisyyttä ja erottavat kerhot toisistaan. (Kinnari-
nen 2005, 101–102.) Rikollisia moottoripyöräjäengejä kutsutaan puhekielessä muun muassa prosentti-
jengeiksi, liivijengeiksi, jengeiksi ja kerhoiksi.

2.1.1 Järjestäytyneen rikollisuuden määritelmä rikoslain mukaan

Rikoslain (RL 19.12.1889/39) 6 luvun 5 § 2 momentti määrittelee järjestäytyneen rikollisryhmän vähin-
tään kolmen henkilön tietyn ajan koossa pysyväksi ja rakenteeltaan jäsenyenneksi yhteenliittymäksi,
joka toimii yhteistuumin tehdäkseen tietynlaisia rikoksia. Rikoksista tulee joko olla säädetty enimmäis-
rangaistuksena vähintään neljä vuotta vankeutta tai niiden voidaan katsoa olevan kiihottamista kan-
sanryhmää vastaan (RL 11:10), tai oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamista (RL 15:9).

Rikosten tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa voidaan katsoa koventamisperus-
teeksi rangaistusta määrittäessä (RL 6:5.1,2). Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumi-
sesta on erikseen säädetty rikoslain 17 luvun 1a kohdassa, joka alun perin on tullut voimaan joulu-
kuussa vuonna 1999. Lakipykälä kriminalisoi perusteellisesti lähes kaiken järjestäytyneisiin rikollisryh-
miin liittyvän toiminnan edistämisen, mutta ryhmään kuuluminen sinällään on laillista.

Se, joka

1) perustamalla tai organisoimalla järjestäytyneen rikollisryhmän taikka värväämällä tai yrittämällä värvätä henkilöitä sitä varten,

2) varustamalla tai yrittämällä varustaa järjestäytyneitä rikollisryhmää räjähteillä, aseilla, ampumatarvikkeilla tai niiden valmistamiseen tarkoitetuilla aineilla tai tarvikkeilla taikka muilla vaarallisilla esineillä tai aineilla,

*3) järjestämällä, yrittämällä järjestää tai antamalla järjestäytyneelle rikollisryhmälle kou-
lutusta rikollista toimintaa varten,*

*4) hankkimalla, yrittämällä hankkia tai luovuttamalla järjestäytyneelle rikollisryhmälle toi-
mitiloja tai muita sen rikollista toimintaa varten tarvitsemia tiloja taikka kulkuvälineitä tai
muita ryhmän rikollisen toiminnan kannalta erittäin tärkeitä välineitä,*

*5) suoraan tai välillisesti antamalla tai keräämällä varoja järjestäytyneen rikollisryhmän
rikollisen toiminnan rahoittamiseksi,*

*6) hoitamalla järjestäytyneen rikollisryhmän tärkeitä taloudellisia asioita tai antamalla
ryhmän rikollisen toiminnan kannalta erittäin tärkeitä taloudellisia tai oikeudellisia neu-
voja tai*

7) järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisten tavoitteiden saavuttamista muulla vakavuudeltaan näihin verrattavalla olennaisella tavalla aktiivisesti edistämällä

osallistuu 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, jossa tavoitteena on tehdä yksi tai useampi lainkohdassa mainittu rikos, ja jos tällainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, on tuomittava järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mitä 1 momentin 6 kohdassa säädetään oikeudellisesta neuvonnasta, ei koske rikoksen esitutkintaan tai tuomioistuinkäsittelyyn taikka rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvää oikeudellisen avustajan tai asiamiehen tehtävien hoitamista.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus. (RL 17:1a.)

Suomessa järjestäytyneen rikollisuuden määrittelyssä otetaan huomioon sekä EU-tason määritelmä että kansallinen lainsäädäntö. Kun enemmän kuin kaksi henkilöä on perustanut ryhmän rikosten tekemistä varten, jossa on päämääränä taloudellinen hyöty ja taustalla rikollinen toiminta sääntöineen, katsotaan lain edessä samanlaiseksi järjestäytyneen rikollisuuden ryhmäksi kuin kansainvälinen tunnuksellinen rikollisryhmä, joka toimii yli 100 maassa ja jossa on tuhansia jäseniä. (Hyyryläinen 2022.)

Määritelmän laajuuden vuoksi KRP:ssä erotellaan termeinä rikollisorganisaatiot ja ryhmät. Organisaatiolla on paljon suurempi haitta yhteiskunnalle, koska se voi olla jokin kansainvälinen järjestö, jolla on Suomessa pääpaikka useampine alaosastoineen ja kannattajakerhoineen sekä ympärillä muuta rikollista toimintaa. Ryhmä voi olla esimerkiksi jokin pieni, äkkiseltään perustettu kolmen hengen ryhmä, joka täyttää lain määritelmän. Lain edessä molempien katsotaan olevan järjestäytyneitä rikollisryhmiä. (Hyyryläinen 2022.)

2.1.2 Rikostorjunnallinen näkökulma

Poliisilain (22.7.2011/872) 1. luvun 1 §:n mukaan, poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa, huolehtien tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä.

Kun henkilö haluaa pois järjestäytyneestä rikollisuudesta, poliisin tehtäviin kuuluu tarjota siihen apua. Rikostorjuntaan liittyvät tehtävät ovat kirjattu lakiin tärkeysjärjestyksessä, jonka mukaan rikosten ennalta estäminen tulee ennen niiden selvittämistä ja syyteharkintaan saattamista (Evwaraye 2020, 20).

Rikosten ennalta estäminen on aina taloudellisesti edullisempi vaihtoehto kuin rikosvahinkojen korjaaminen oikeusprosessissa. Poliisin on järkevää antaa rikolliselle irtautumiseen se apu, minkä poliisi osaa ja mikä on mahdollista antaa, vaikka apu poliisilta rikolliselle ei olekaan houkuttelevin vaihtoehto. (Sisäministeriö 2020.)

KRP paljastaa ja tutkii vakavaa, järjestäytynyttä ja ammattimaista rikollisuutta, kehittää rikostorjuntaa sekä rikostutkimamenetelmiä (Poliisi.fi 2022b) KRP:n vuonna 2018 aloittama Exit-toiminta auttaa järjestäytyneisiin rikollisryhmiin kuuluvia henkilöitä irtautumaan jengeistä. Poliisin tavoite Exit-toiminnassa on sekä vähentää rikoksia että torjua inhimillistä kärsimystä ja sukupolvien yli periytyvää huono-osaisuutta. (Hyyryläinen 2022.)

2.2 Järjestäytynyt rikollisuus Suomessa

Keskusrikospoliisi on arvioinut Suomessa toimivan noin 90 järjestäytynyttä rikollisryhmää, joilla arvioidaan olevan jäseniä yhteensä 900–1000 (Sisäministeriö, luettu 6.10.2022). Näistä valtaosa on tunnuksellisia rikollisjengien osastoja, joista suurin osa on moottoripyöräkerhoja (Valtioneuvosto 2021). KRP:n erityisessä seurannassa on seitsemän rikollisryhmää, joilla on kokoontumistiloja lähes 30 kunnassa. (Yle 2020). Näiden organisaatioiden alle kytkeytyy lukuisia muita jengejä. Suomessa on lisäksi satoja harrastajamoottoripyöräkerhoja, jotka eivät ole rikollisjengejä, mutta viettävät aikaa ja ”hengailvat” näiden rikollisten moottoripyöräjengien kanssa. Tätä kautta harrastajakerhoista siirtyy jäseniä rikollisiin jengeihin. Harrastajakerhojen katsotaan olevan pääkasvualusta rikollisten jengien jäsenhankinnoissa. (Hyyryläinen 2022.)

Seitsemällä merkittävimmällä rikollisryhmällä poliisi on tunnistanut olevan noin 700 jäsentä (Yle, 2020). Keskusrikospoliisin arvion mukaan tunnistettuja järjestäytyneiden rikollisryhmien jäseniä on noin 700–800, ja heidän ympärillään on useamman sadan ihmisen joukko, jotka ovat jäsenen kaltaisessa roolissa. Tällaisessa roolissa voi olla esimerkiksi menestyviä yrittäjiä, kuten kirjanpitäjiä, insinöörejä ja juristeja, jotka työskentelevät täysin rikollisryhmän lukuun. He nauttivat jäsenen kaltaista asemaa, mutta eivät koskaan näyttäydy jengitunnuksissa eivätkä ulkoisesti näytä kuuluvan jengin jäsenistöön. (Hyyryläinen 2022.)

Moottoripyöräjengeillä on perinteenä alun perin Helvetin enkeleiltä kopioitu kolmiportainen organisaatiomalli. Ensin toiminnassa ollaan mukana hangaround -jäsenenä, jolloin saa käyttöönsä liivit ja värit, mutta ei kaikkia tunnuksia. Hangaround-jäsenen katsotaan olevan harjoittelijan asemassa ja toimenkuvana on tehdä palveluksia ylemmille tahoille, esimerkiksi moottoripyörien pesua, kerhotilan vartiointia, siivoamista ja muita likaisia töitä. Kun hangaround -jäsenen katsotaan tehneen tarpeeksi töitä pohjalla, hänellä on mahdollisuus ylentyä kokelasjäseneksi, joita kutsutaan prospect -jäseniksi. Prospect -jäsenyyden jälkeen jossain vaiheessa ylenee täysjäseneksi eli memberiksi. Jengeissä on aina erikseen paikallistason johtajat, joista puhutaan upseeriston jäseninä. Upseeristoon kuuluu muun muassa presidentti, vice president, asekersantti, rahastonhoitaja, roadcaptain ja secretary. Rakenteita

voi pitää pysyvinä, sillä henkilöiden matka täysjäsenyyteen voi kestää jopa vuosia. (Hyyryläinen 2022.)

Yhdeksänkymmentäluvun puolivälissä Suomen kolme päämoottoripyöräjengiä: Helvetin enkelit, Bandidos ja Cannonball, ottivat harrasteporukoiden liivien käyttöön vuosittaisen Biker Meeting -käytännön. Mikäli harrastajamoottoripyöräkerho ottaa liivit käyttöönsä ja nimeää kerhotoimintansa, he eivät voi käyttää liivejään ja tunnuksiaan, elleivät käy vuosittaisessa Biker Meetingissä hyväksyttämässä ”värinsä” päämoottoripyöräjengien neuvostolla. Tällä tavoin rikolliset jengit luovat korruptoivia rakenteita ja yhtymäkohtia, joilla harrastajakerhot kytkeytyvät rikollisiin piireihin. (Hyyryläinen 2022.)

2.2.1 Väkivalta työkaluna

Järjestäytyneen rikollisuuden toiminnan moottorina ja asioiden ratkaisijana toimii väkivalta ja sen uhka. Kaikki rikolliset markkinat pyörivät rikollisella rahalla ja rikoshyödyllä, ilman normaaleja oikeus-suojakeinoja. Näin ollen asioita ratkotaan väkivallalla. Väkivallan uhan täytyy olla konkreettinen. Koska väkivaltapotentiaalia täytyy löytyä, jengissä pitää olla riittävästi aseistautunutta henkilöstöä. Vaarallisuutta huokuva ulkonäkö on tärkeä osa ulkoista olemusta. Sitä korostetaan salilla treenaamisella ja hormonien käytöllä sekä tatuoinneilla, rusketuksella ja pukeutumisella. Väkivallalla ja väkivallan uhalla pidetään yllä sisäistä kuria, toteutetaan rangaistuskäytäntöjä ja huolehditaan omasta markkinaosuudesta. Jos jengit ovat heikkoja, eikä heillä ole kykyä käyttää ja näyttää väkivaltaa, joku toinen jengi syrjäyttää heidät toiminnasta. (Hyyryläinen 2022.)

Järjestäytyneiden rikollisryhmien käyttämä välineellinen väkivalta on suunnitelmallista ja tavoitteellista, hyötyä tavoittelevaa toimintaa. Hyöty voi olla taloudellista, sosiaalista tai psykologista. Väkivalta ja sen uhka ovat perustyökaluja, joilla ohjaillaan toisia käyttäytymään toivotulla tavalla, esimerkiksi velkojen perintätilanteissa tai päihteiden rahoittamisessa. (Carling & Jauhiainen 2021.)

2.2.2 Järjestäytyneen rikollisuuden ominaispiirteitä

Rikollisjärjestöön kuulumisen on verrattavissa työsuhteen kaltaiseen sopimukseen. Järjestäytyneessä jengissä työskentely velvoittaa ansaitsemaan rahaa organisaatiolle, pitäen näin jengiläisen rikoskierteessä. Jengistä irtautuminen ei ole helppoa ja siihen liittyy yleensä taloudellista kiristystä ja väkivaltaa. (Rikosseuraamuslaitos 2017.)

Järjestäytyneeseen rikollisryhmittymään liittymisessä on lähtökohtaisesti kyse siitä, että valta kiehtoo ihmisiä. Kun ihminen ei koe saavansa turvaa yhteiskunnalta, hän hakeutuu sen myötä alamaailman ryhmittymiin. Aluksi jengi tarjoaa turvaa ja kunnioitusta, vaikka se on yhteiskunnan näkökulmasta vääränlaista. Houkuttimena toimii yhteisöllisyys, seikkailu ja taloudellinen hyöty, kunnes todellisuus tuo esiin täysin eri puolen kuin luodut mielikuvat. (Sisäministeriö 2020.)

Suomessa usein ajatellaan, että ihmisten ajautuminen mukaan johonkin rikolliseen toimintaan, johtuu syrjäytyneisyydestä ja pahoinvoinnista. Todellisuudessa järjestäytyneisiin rikollisryhmiin pyritään ja hakeudutaan. Jengit rekrytoivat sellaisia henkilöitä, joista on heidän toiminnalleen hyötyä. On yleistä, että jengeihin liittymisen taustalla on heikko isäsuhde ja roolimallin puute. Roolimallin puuttuessa yhteisöllinen ja auktoriteettiuskoinen ihminen saa täyttymystä elämäänsä yhteisöön kuulumisen ja auktoriteetin myötä. Liivijengien hierarkia tarjoaa auktoriteetin, joka kontrolloi, määrää, antaa käskyjä ja jonka suosiota tavoitella. (Hyyryläinen 2022.)

On monia seikkoja, jotka vievät mukanaan järjestäytyneisiin rikollisjengeihin. Yleisesti ottaen ihmiset ovat yhteisöllisiä, ja suurimmalle osalle on tärkeää kuulua jonkinlaiseen arvoyhteisöön. Muita jengiin vetäviä tekijöitä ovat muun muassa seikkailun jano, helppo raha sekä päihteet ja juhliminen. Jengiin liitytään erilaisilla profiileilla. Toiset ovat liittyessään nuoria pikkurikollisia, mutta jengin toimintaan lähtee mukaan myös hyvissä varoissa olevia perheellisiä ja varttuneempia henkilöitä. (Hyyryläinen 2022.)

2.2.3 Katujengi -ilmiö kehittymässä järjestäytyneeksi rikollisuudeksi

Suomen katujengirikollisuuden kasvussa suunta on samanlainen kuin Ruotsissa, jossa tilanne on ollut kaottinen jo vuosikausia. Suomessa on pääkaupunkiseudulla tilastoitu toimivan 11 katujengiä, joissa on täysivaltaisia jäseniä noin 200 ja suunta on kasvava. Jäsenistä on täysi-ikäisiä yli 90 prosenttia ja heistä 95 prosenttia on nimen ja etnisyyden perusteella ulkomaalaistaustaisia. (Radio Keski-suomalainen 2022.)

Katujengien kulttuuria yhdistää voimakkaasti niin kutsuttu Roadman -ilmiö ja gangsta rap-musiikki. Tyypilliseen Roadman -pukeutumiseen kuuluu tumman ja muhkean toppatakin tai -liivin käyttö tumman lippalakin kanssa. Pukeutumiseen kuuluu lisäksi merkkiasusteet ja -kengät sekä mahdollisesti lisäksi vyölaukku tai huivi. Rap-musiikin kautta ihannoidaan voimakkaasti rikollisuutta ja väkivaltaa sekä pilkataan toisia ryhmiä musiikin sanoitusten kautta. Nokittelua jatketaan ryhmien välillä myös sosiaalisessa mediassa. (Pehkonen & Pentinpuro 2022, 21, 31)

Roadman -kulttuurissa tyypillistä ovat ryöstörikkokset, joilla tavoitellaan saaliiksi kalliita merkkivaatteita sekä muuta kallista ja näyttävää omaisuutta. Ryöstöjä suoritetaan yleensä julkisilla paikoilla erilaisin mukana kannettavin asein, kuten teräaseet, astalot, kaasut ja nyrkkiraudat. Kulttuuriin kuuluu myös kunnia- ja kostomotiivilla tehdyt pahoinpitelyrikkokset sekä huumausaineiden käyttäminen, välittäminen ja myyminen. (Pehkonen & Pentinpuro 2022, 27)

Suomessa pidetään korkealla kriteeristöä, jolla arvioidaan järjestäytyneet rikollisryhmät. Katujengien arvioinnissa ongelmana on lainsäädännön vaatimus rakenteiden pysyvyydestä. Moottoripyöräjengit ja katujengit ovat luonteeltaan hyvin erilaisia. Moottoripyöräjengeissä matka ulkokehältä sisäpiiriin kestää vuosia ja hierarkkisuuudessa noudatetaan tarkoin perinteisiä sääntöjä. (Hyyryläinen 2022.) Tästä

moottoripyöräjengien hierarkiasta kerrotaan lisää luvussa 2.2. Moottoripyöräjengeissä väkivaltaa ei yleensä kohdisteta siviileihin, vaan tapahtumat pidetään alamaailman jäsenten välisinä (Tamsi, 2020, 35).

Katujengien jäsenyydet perustuvat paljon etnisyyksiin ja kansallisuuksiin. Painopiste on siinä, kuka on samaa sukua, heimoa, tai kaveriporukkaa. Katujengien toimintaan mukaan lähtevän matka ulkokehältä sisäkehään voi tapahtua hyvinkin nopeasti. Esimerkiksi katujengiin kuuluvan serkku tai tuttava saattaa tutustua jengiporukkaan perjantaina ja osallistua porukan mukana ryöstöön jo lauantaina. Tällä tavoin rikolliseen toimintaan osallistumalla, hän etenee jengin sisäpiiriin ja täysveriseksi jäseneksi jo yhden viikonlopun aikana. Tästä syystä katujengien rakenteet ovat hyvin häilyviä ja nopeasti muuttuvia, eikä heitä yleensä voi arvioida järjestäytyneen rikollisuuden ryhmiksi. (Hyyryläinen 2022.)

Vuonna 2021 Suomessa otsikoihin noussut rikollisryhmä Mantaqa on esimerkki jengirikollisuuden suunnasta: kasvaa, kovenee ja kansainvälistyy. Mantaqa on monikulttuurinen, merkittävän yhteiskuntavastainen katujengi, jonka päätoimi on huumausaineala. Keskusrikospoliisi luokittelee Mantaqan järjestäytyneeksi rikollisryhmäksi hierarkkisuuksensa perusteella, vaikka oikeuslaitoksessa näin ei vielä ole tapahtunut. (Yle 2021.) Toukokuussa 2022 Kurdish mafia -niminen rikollisjengi todettiin Helsingin käräjäoikeudessa järjestäytyneeksi rikollisryhmäksi, kun heidän johtohahmolleen langetettiin kovenettu tuomio (Yle 2022).

2.2.4 Järjestäytyneen rikollisuuden yhteiskunnalliset kustannukset

Jokainen rikollisen liivijengin jäsenen hinta yhteiskunnalle rikosuran aikana on miljoonia euroja. Tämän lisäksi jengiin osallistumisesta maksaa inhimilliseltä kannalta myös kumppanit, lapset ja perheet, sillä veljeys jengissä menee aina kaiken muun edelle. (Forssan lehti 2019.) Ruotsalaisen tutkimuksen mukaan jengirikollinen tekee rikoksia 3–5 kertaa enemmän kuin jengin ulkopuolinen rikollinen. Keski-vertorikollisen moottoripyöräjengiin kuuluvan henkilön ura kestää noin 15 vuotta, jonka aikana jengirikollinen aiheuttaa noin 23 miljoonaa kruunua, eli noin 2,1 miljoonaa euroa yhteiskunnallisia kustannuksia. (Nilsson & Lundmark 2012, 82). Suomessa on arvioitu järjestäytyneen rikollisuuden aiheuttavan yhteiskunnalle yhden jengiläisen osalta elinkaarikustannuksia arviolta 2,6 miljoonaa euroa (Rikosseuraamuslaitos 2017).

Järjestäytynyt rikollisuus toimii solumaisesti ja jäseniksi pyritään valitsemaan henkilöitä, joilla on valmiiksi omia rikollista toimintaa tukevia verkostoja. Järjestäytyneen rikollisuuden päätoimiala on huumausainekauppa, johon kytkeytyy väkivaltaista velan perintää, asekauppaa ja petosrikollisuutta. (Sisäministeriö, luettu 6.10.2022.) Esimerkiksi huumausainekaupasta syntyy vuositasolla ryhmittymän laajuuden mukaan satoja tuhansia tai miljoonia euroja rikoshyötyä, joka pitää saada muutettua jonkinlaiseen liiketoimintaan. Käteisen rahan käyttö tänä päivänä on hiipunut, jonka vuoksi autojen, asuntojen ja muun omaisuuden kartuttaminen käteisellä rahalla on vaikeutunut. (Hyyryläinen 2022.)

Talousrikollisuus on välttämätöntä järjestäytyneen rikollisuuden harjoittamisessa. Talousrikokset ovat tyypiltään pienistä puroista kasautuvia petoksia, joissa on mukana muun muassa kuljetus-, kiinteistö- ja ravintola-alan edustajia. (Hyryläinen 2022.) Enenevässä määrin rikollinen toiminta kytkeytyy myös rakennus-, ravintola- ja turvallisuusaloihin. Yritystoiminnassa järjestäytyneen rikollisryhmän mukanaolo viittaa rikollisen toiminnan ja rahanpesun peittelemiseen. Ryhmät pyrkivät ulottamaan vaikutusvaltaansa myös yhteiskunnan rakenteisiin ja päätöksentekotahoille, esimerkiksi peittämällä rikollista toimintaa hyväntekeväisyys- tai harrastustoimintaan. (Sisäministeriö, luettu 6.10.2022.)

Arviolta noin puolella tunnistetuista jengiläisistä on oma yritys. Rikollinen pääoma saadaan hukattua yritystoiminnan kautta laillisen liiketoiminnan joukkoon. Tämänkaltainen rahanpesu mahdollistaa rikoshyödyn siirtämisen omaan elämiseen laskutusten kautta. Suomalainen finanssivalvonta reagoi yli viiden tuhannen euron tilisiirtoihin, mutta 3000–4000 euron siirtoihin ei reagoi vastaavalla tavalla. Kun tällaisia muutaman tuhannen euron summia kanavoidaan 20, 50 tai 100 kerrallaan, niistä saadaan kertymään suuria summia. (Hyryläinen 2022.)

3 TUTKIMUSKYSYMYS

Järjestäytynyt rikollisuus on yhteiskunnallinen ongelma, jonka kustannukset ovat niin laajat, että on tärkeää viranomaislähtöisesti edesauttaa järjestäytyneestä rikollisuudesta irtautumista. Suomessa keskusrikospoliisi keskittyy irtautumishalukkuuteen vapaan maailman puolella, kun taas Rikosseuramuslaitoksella on oma toimintansa vankeusaikana irtautumiseen. Vaikka molemmilla on oma toimintansa, KRP ja RISE tekevät irtautumistoiminnoissaan yhteistyötä ja jakavat tarvittaessa keskenään asiakkuuksiaan.

Tässä tutkimuksessa keskityn KRP:n Exit-toimintaan. Tarkoitukseni on selvittää, miten irtautuminen järjestäytyneestä rikollisuudesta on Suomessa hoidettu poliisin avustamana. Tutkimuskysymykseni on: Miten keskusrikospoliisin Exit-toiminta toimii? Aineiston tarkoituksena on kuvata, miten irtautumisprosessi toimii käytännössä. Olen pohtinut tutkimuskysymyksen yhteydessä seuraavaa:

- Millaiset tekijät vaikuttavat päätökseen irtautua rikollisjärjestöstä?
- Millaisia haasteita irtautumiseen liittyy?
- Miten toimii psykososiaalista tukea tarjoava Aggredi-järjestö?

3.1 Rajaus

Tutkimus on rajattu ainoastaan keskusrikospoliisin Exit-toimintaan järjestäytyneestä rikollisuudesta irtautumiseen. KRP:llä on oma Exit-ohjelmansa myös radikalisoituneille henkilöille, jota tehdään yhteistyössä Helsingin Diakonissalaitoksen kanssa.

Tutkimuksessa ei käsitellä ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavien irtautumista, vaan keskitytään vapaudessa elävien irtautumiseen. Rikosseuraamuslaitoksella on oma konseptinsa vankeusaikana irtautumiseen.

3.2 Tutkimusaineisto ja luotettavuus

Tutkimusaiheeseen perehtyessä on käytetty useita eri avoimia lähteitä, kuten kirjallisuutta, internet-artikkeleita ja opinnäytetöitä sekä viranomaisten käsikirjoja ja tutkimuksia. Lähteinä on pyritty käyttämään vain luotettavaa aineistoa varmistamalla lähteiden alkuperä ja käyttämällä luotettavia lähteitä. Lähtökohtaisesti käytetyt tiedot ovat katsottu löytyvän useammasta lähteestä yhtenevästi.

Järjestäytyneestä rikollisuudesta löytyy runsaasti niin kotimaista kuin ulkomaista kirjallisuutta, moottoripyröräkerhoihin painottuen. Rikollisjärjestöistä irtautumista on tutkittu vain niukasti. Erityisesti KRP:n Exit-toimintaa on aikaisemmin tutkittu vain suppeasti, vaikka tietoisuus on viime aikoina lisääntynyt mediaan annettujen julkaisujen vuoksi. Kokemusasiantuntijoiden haastattelujen näkökulmasta tehtyjä tutkimuksia ei tämän tutkimuksen ajankohtana ole tiedossa.

Aihetta sivuaa Rikosseuraamusalan sosionomikoulutuksen opinnäytetyö *Järjestäytyneestä rikollisuudesta irtautuneiden näkemyksiä kohtaamisesta, vuorovaikutuksesta ja puheeksi otosta*. Tutkimus keskittyy Rikosseuraamuslaitoksen näkökulmaan ennen irtautumista tapahtuvaan prosessiin vankeusaikana, eli työskentelyn aloitukseen, kohtaamiseen ja puheeksi ottoon liittyviin seikkoihin. (Jokinen & Hintsala 2022.)

3.3 Haastatteluista

Tutkimuksessa haastateltiin kahta henkilöä. Toinen haastateltavista on toiminnan vastaavan haastattelu asiantuntijaroolissa. Toinen henkilö on haastateltu toiminnan läpikäyneenä kokemusasiantuntijana.

Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina henkilökohtaisissa tapaamisissa. Olen kohdannut henkilöt hyvin diskreetisti, kunkin haastateltavan yksittäin. Teemahaastattelun pohjana toimi avoimien kysymysten runko, jonka teemoja tarkennettiin tarvittaessa tarkemmin rajatuilla suljetuilla kysymyksillä. Haastateltaville on jätetty varaa tulkita kysymyksiä.

Irtautujan turvallisuuden vuoksi, haastateltavasta käytetään haastateltava X-nimitystä. Haastateltava X on esittänyt haastattelun suostumuksen ehdoksi anonyymiteetin säilyttämisen. Tutkimuseettisesti on oikein pitää X:n henkilöllisyys salattuna.

Litterointi toteutettiin sekä sanelukoneen että Office 365 -ohjelman tallennusmenetelmän avulla, sillä teknisten laitteiden kanssa on tarpeen käyttää varmistusta litteroinnin onnistumiseksi ja haastattelu-materiaalin tallentumisen varmistukseksi. Haastattelut ovat litteroituna tutkijan hallussa.

3.4 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen lähestymistapa on kvalitatiivinen tutkimus, jonka tarkoituksena on selvittää, minkälainen on irtautumisprosessi järjestäytyneestä rikollisuudesta Exit-toiminnan avulla. Kvalitatiivinen tutkimus on omiaan silloin, kun tutkittavana olevaa ilmiötä ei tunneta ja pyritään selvittämään, mistä ilmiöstä on kyse (Kananen, 2019, 25). Tutkimusmenetelmänä on käytetty tapaustutkimusta, koska tutkimuksessa selvitetään mitä KRP:n Exit-toiminta on, sekä tarkastellaan yksittäisen tapauksen kautta, miten se toimii.

Tässä tutkimuksessa tutkimusmenetelmänä toimii tapaustutkimus, jossa halutaan haastattelujen avulla varmistaa järjestelmän arviointi irtautujien näkökulmasta. Tapaustutkimus on monipuolinen tutkimusmenetelmä, jossa on mahdollista yhdistää erilaisia lähestymistapoja.

4 TULOKSET: JÄRJESTÄYTYNEESTÄ RIKOLLISUUDESTA IRTAUTUMINEN

Tässä luvussa kuvataan ensin järjestäytyneeseen rikollisorganisaatioon, niin sanottuun moottoripyöräkerhon ”liivijengiin” kuulumista sekä siitä irtautumiseen liittyviä tekijöitä.

On hyvä tiedostaa, että kaikki liivijengit eivät ole rikollisia organisaatioita, kaikilla rikollisorganisaatioilla ei ole käytössään nahkaliivejä, eikä kaikilla liivijengeillä ole moottoripyöriä. Järjestäytyneitä rikollisuutta esiintyy moottoripyöräkerhojen lisäksi esimerkiksi klaaneissa, katujengeissä ja ammattimaisessa huumausainerikollisuudessa (Hyryläinen 2022).

4.1 Elämää järjestäytyneessä rikollisryhmässä

Järjestäytyneeseen rikollisryhmään kuulumisen on kuluttavaa elämää ja perustuu täysin alisteiseen asemaan. Jatkuva väkivallan uhka ja väkivallan käyttäminen, itse tekijänä tai uhrina, on ihmistä kuluttavaa. Jengiin kuulumiseen liittyy paljon taloudellista ahdinkoa ja alistamista. Jengiläisen on oltava aina jengin johdon käytettävissä. Jengin jäsenenä ei pysty elämään itsenäisesti täysivaltaista elämää, vaan siinä eletään jengiä varten ja ollaan muiden määräysvallan alla. (Hyryläinen 2022.)

Haastateltava X kuvailee jengielämää mahtavaksi loputtomien bileiden ja yhteisöllisyyden vuoksi, mutta varjopuolena on kuluttavuus. Elämän pyöriessä rikosten ympärillä, näkee kaikenlaista pahaa. X kertoo tehneensä lähes kaiken muun, paitsi murhan ja tapon. Väkivalta on toiminnan edellytys, koska aina on huumevelkoja maksettavana ja perittävänä. (Haastateltava X 2023.)

Jengitoimintaan kuuluu paljon sääntöjä. Säännöissä on sekä yhteneväisyyksiä että eroavaisuuksia eri jengien välillä, mutta hierarkkisuus ja perustoiminta ovat yhteneviä. Säännöillä pyritään pitämään yllä kerhotilan turvallisuutta ja välttämään sisäisiä riitoja. Jäseniltä peritään jäsenmaksua ja heidän on oltava jengin tavoitettavissa jokaisena päivänä vuorokauden ympäri. Jengin sisällä jäsenet eivät saa

tehdä keskenään kauppaa yli 500 euroa ylittävillä summilla. Kerhotiloissa on oltava ympärivuorokautinen valvonta ja jäsenten on oltava toimintakunnossa. Jatkuva väkivallan käyttö ja isoista huumekaupoista suoriutuminen vaatii toimintakyvyn ylläpitämistä. Päivittäisestä päihteiden käytöstä huolimatta alkoholipäihtymys ei ole suotavaa. Alkoholipäihtynyttä ei oteta alamaailmassa tosissaan. (Haastateltava X 2023.)

Ajautuminen rikollisjengiin – jengiläisen näkökulma.

Haastateltava X kertoo muuttaneensa omilleen varhain nuoruusiässä. Koulunkäynti vaikeutui rahan puutteen vuoksi, sillä elantoa piti hankkia. Rikolliselle tielle X oli päätenyt jo alaikäisenä hormonien myynnillä. Rahaa sai tehtyä rikoksilla, mutta se vaati oman aikansa, joka vaikutti koulussa poissaoloihin. X kertoo perhepiiriinsä kuuluneen vaikutusvaltaisia rikollisia ja ihannoineensa aina rikollisuutta, jonka vuoksi jengimaailmaan ajautuminen tuntui luonnolliselta. Ajautuminen jengipiireihin ei X:n kohdalla johtunut huonoista perhesuhteista, hänen perheensä on aina ollut rakastava ja läheinen. Oma tahto rikollisuuteen on ollut niin vahva, ettei perhe pystynyt pitämään kaidalla tiellä. (Haastateltava X 2023.)

X kertoo viettäneensä aikaa pitkään jengitiloissa ystävänsä kautta ennen kuin päätyi jäseneksi. Jengi käytti hyödykseen X:n vahvaa urheilu- ja kamppailulajitaustaa väkivaltatekojen suorittamiseen. Tämä oli X:n mielestä mieluisaa, koska ”tunsi olevansa kova jätkä” ja väkivallan käyttö edesauttoi rikollisessa maailmassa pärjäämisessä sekä statuksen ylläpitämisessä. (Haastateltava X 2023.)

Yleensä jengeihin liitytään X:n tavoin nuorena, mutta moni liittyy toimintaan vielä aikuisella iällä. Vaikka oma elämä on kunnossa, jengielämä vetää puoleensa. Jäseneksi pääsy tarjoaa monille toivotun statuksen, mutta jengi käyttää helposti myös hyväkseen aikuisella iällä jäseneksi pyrkivien luottotietoja. Pian jäsenyyden jälkeen luottotiedot ja usein puolisoikin menetetään. X:n mielestä moni liittyy jengitoimintaan, koska he haluavat olla jotain, mitä eivät ole. (Haastateltava X 2023.)

4.2 Irtautuminen jengistä

Samaan aikaan kun jäsenmäärät jengeissä ovat kasvaneet, myös jengistä irtautujien määrä on kasvussa. Jengin idea on, että yhteiskunta suljetaan jengiläiseltä pois, eikä tällä ole mitään sen ulkopuolella. Poliisi on tuonut muutoksena yhteiskunnan antaman signaalin, että jengistä voi lähteä ja siihen voi saada tukea. Eli jos pohtii jengistä irtautumista, on viimeisen askeleen ottaminen helpompaa. (Sisäministeriö, 2020.)

Jengistä irtautumisen syinä voidaan katsoa olevan niin sisäisiä kuin ulkoisiakin motivaatiotekijöitä. Tässä luvussa käsittelen ensin ulkoisia tekijöitä, kuten väsymystä ja haasteita jengielämän sekä perheen yhteensovittamisesta. Toisessa alaluvussa kuvataan irtautumista yksilön identiteettikysymyksenä.

4.2.1 Ulkoiset motivaatiotekijät – väsyminen päihdekeskeiseen elämään

Ulkoiset motivaatiotekijät liittyvät enimmäkseen varttumiseen ja väsymykseen. Kun kantaa isoja henkisiä taakkoja ja viettää päihdekeskeistä elämää petoksen ja opportunistin maailmassa, jossain vaiheessa ihminen väsyä. Yleensä noin 35 ikävuoden jälkeen oma elämä alkaa olemaan ristiriidassa jengielämän kanssa, esimerkiksi vanhemmuuden kautta. Lapset alkavat ymmärtämään, että oma isä ei ole samanlainen kuin muut isät. Lapselle saattaa herätä kysymyksiä, minkä takia isä ei voi lähteä jalkapallojoukkueen pelireissulle mukaan tai viikonlopuksi leirikouluun, isä kun on aina jengin käytävissä. Myös päihdekeskeisyys ja väkivallan kanssa eläminen heijastuu perheen elämään. Puolisoidenkin kärsivällisyys on koetuksella, jolloin eteen alkaa tulla valinta perhe-elämän ja jengielämän välillä. (Hyyryläinen 2022.)

Haastateltava X huomasi säännöistä lipsumisen, kovan kuoren ylläpitämisen ja hierarkian murenemisen aiheuttaneen jengeissä sisäisiä riitoja, jonka vuoksi lähes jokainen jengiläinen harkitsee aika ajoin irtautumista. Ristiriidat aiheutuivat osittain runsaasta päihteiden käytöstä. Irtautuminen jengistä on vaikeaa, etenkin jos elämässä ei sen lisäksi ole muuta sisältöä, kuten jengin ulkopuolisia ystäviä, perhettä, ammattia tai työpaikkaa, luottotiedoista puhumattakaan. (Haastateltava X 2023.)

Päihteet ovat voimakkaasti osana jengielämää. X piti itseään päihteiden viihdekäyttäjänä, mutta myöntää käyttäneensä päihteitä päivittäin koko jengiuran ajan. Elämäntapa väkivallan ja rikosten pyörteissä on helpompi kestää päihtyneenä. Kokaiinilla saa puudutettua tunteet niin ettei tunne mitään, jotta pystyy toistuviin väkivaltatekoihin. Jatkuva väkivalta on karmivaa ja kuormittavaa, mutta se on hinta mikä pitää maksaa selviytyäkseen. Jos ei ole valmis käyttämään väkivaltaa, tulee hyväksikäytetyksi. Väkivallan määrä on niin hirveä, että se syö ihmistä sisältä, mutta se ei voi näkyä ulospäin. Siitä ei voi myöskään puhua, ettei paljasta heikkouttaan. Elämäntapa on kuluttavaa ja ajaa ihmisen loppuun. X muistaa hänen puolisonsa ihmetelleen, miten jengielämä sai hänessä aikaan kaksi eri persoonaa. Kotona X on ihana ja herttainen kumppani, mutta kotoa poistuessaan käyttäytyi kuin hullu. (Haastateltava X 2023.)

4.2.2 Sisäiset tekijät – silmät aukenevat rikolliseen elämäntapaan

Jotta rikollisesta jengielämästä on mahdollista irtautua, on asetettava uusia tavoitteita ja tarkasteltava arvomaailmaansa uudelleen. Irtautumispäätöstä pohditaan yleensä pitkään, eikä päätöstä ole helppo tehdä. Käännekohtana voidaan ajatella irtautumisen ajatuksen syntymistä. Negatiivisten asioiden kasaantuminen saa usein ajatuksen johtamaan täytäntöön. Eroamisen jälkeen tunnetasolla irtautuminen edellyttää rikollismaailman vaikutuksen vähenemistä. Vaikutuksen vähentyessä on mahdollisuus alkaa käsittelemään ja keskustelemaan tunnetason asioista. Käyttäytymismallien muuttuessa entinen minä saattaa aiheuttaa irtautujassa vahvoja tunteita häpeän ja vastenmielisyyden herätessä. (Carling & Jauhiainen 2021.)

Sisäsyntyiset tekijät ovat useimmiten niin sanottu viimeinen niitti irtautumisajatukselle. Koska koko jengiytyminen perustuu aina petokseen ja hyväksikäyttöön, monien irtautujien osalta viimeinen käänne on tapahtunut siinä vaiheessa, kun heille itselleen on tehty petos jengin sisällä. Esimerkiksi jengipomo vie rahat jäseneltä, antaen selitykseksi keksimänsä velan. Muille jengiläisille hän väittää, että kyseinen jäsen on esimerkiksi puhunut poliisikuulusteluissa liikaa. Tästä voidaan määrätä kymmenen tuhannen euron sakkoraha jäsenelle. Muut jengiläiset alkavat tämän vuoksi karttamaan kyseistä jäsentä. Petoksen kohteeksi joutuessaan silmät niin sanotusti aukenevat ympärillä tapahtuvalle toiminnalle ja irtautumisen halu nousee esiin. (Hyyryläinen 2022.)

Haastateltava X:n mukaan jengeihin yleisesti liitetty veljeys on nykyään harhaa. Sisäiset konfliktit, petokset ja varkaudet jengien sisällä ovat yleistyneet. Häikäilemättömiäkin petoksia tehdään toisille jäsenille sillä perusteella, että tuotolla saadaan pidettyä organisaation hierarkiassa ylemmät portaat tyytyväisinä toimintaan. Omalle kohdalle osuneet petokset saavat ajatuksen jengistä lähtemiselle nousemaan. Ei kenenkään voi olettaa hyväksyvän sitä, että ”veljeltä varastetaan päivällä ja illalla pidetään yhtä”. (Haastateltava X 2023.)

X kypsytteli pitkään ajatusta irtautumisesta. Lopullinen päätös syntyi, kun hänen terveydentilansa heikentymistä hyödyntäen jengi kavalsi häneltä suuren summan rahaa. Tilanne eskaloitui hengen ja terveyden vaaraan. X oli valmistautunut käyttämään vakavaa väkivaltaa päästäkseen irti jengin uhkailusta ja ottamaan vastuun teoistaan pitkän tuomion muodossa. Puntaroituaan tilannettaan X päätti järkevämpänä vaihtoehtona pyytää apua poliisilta, kuin ”pilata elämänsä rottien takia”, aiheuttaen samalla pettymyksen omalle perheelleen. (Haastateltava X 2023.)

Yksittäisiin pahoinpitelyihin syyllistynyt henkilö, joka hakee apua väkivaltaisuuteensa, käy läpi muutoksessaan henkilökohtaisempia normeja, arvoja sekä omaksuttuja toimintatapoja. Järjestäytyneessä rikollisuudessa mukana olleet irtautuvat sekä väkivallan käytöstä että rikollisesta kulttuurista, jossa on vahvasti esillä rikollisuuden hierarkian mukana tuomia jännitteitä, velvoitteita ja sisäisiä normeja. Väkivallan käytön tarve on voimakkaampaa järjestäytyneen rikollisuuden velanperijöillä, jotka pitävät tärkeänä jengimaailman normiston kunnioittamista. He kohdistavat herkemmin väkivaltaa sääntöjä rikkoviin henkilöihin. Velanperijöinä toimii sekä jengien omia jäseniä että jengien ulkopuolisia itsenäisiä toimijoita, jotka ottavat vastaan toimeksiantoja jengeiltä, mutta eivät halua sitoutua jengien sääntöihin. (Carling & Jauhiainen 2021.)

4.3 Keskusrikospoliisin Exit-toiminta

Exit-toiminta viittaa yleisesti poliisin toimintaan, jossa tavoitteena on tukea yksilöiden irtautumista vakavasta rikollisuudesta. Exit -toiminnalla tarkoitetaan vain poliisin johtamaa turvallisuustyötä. Suomessa tällainen turvallisuustyö on suhteellisen uutta. Kesällä 2017 Suomen keskusrikospoliisissa aloitettiin valmistelevaan Exit -toimintaa EU:n komission alaisen kansainvälisen turvallisuusrahaston

rahoittamana. Tarkoituksena oli luoda Suomeen Exit-toiminnan malli vakavasta rikollisuudesta irtautumiseen. Lähtökohtana oli ajatus rakentaa kaksi eri tuotetta, toinen järjestäytyneeseen rikollisuuteen, toinen radikalisoitumiseen keskittyvä. (Hyyryläinen 2022.) Tämä tutkimus keskittyy järjestäytyneestä rikollisuudesta irtautumiseen.

Keskeistä KRP:n Exit-toiminnan mallissa on, että mitään vakioitua toimintamallia ei ole, eikä pidäkään olla. Kyseessä ei ole liukuhihnalvelu, vaan räätälöidään aina asiakkaan todellisten tarpeiden mukaan. Exit-toimintaa voisi kuvata enemmän asiakaslähtöisenä kuin jäykkänä ja kaavamaisena toimintana. (Hyyryläinen 2022.)

Ruotsissa ja Tanskassa Exit-toimintaa on harjoitettu jo yli 10 vuotta. Suomeen on haettu heiltä koulutusta ja kokemuksia toiminnan aloittamista varten. Huhtikuussa 2018 Suomessa aloitettiin varsinainen asiakastyö irtautumishaluisille. Exit-toiminnan julkisena kasvona on alusta asti toiminut KRP:n rikoskomisario Antti Hyyryläinen. Muut toiminnassa mukana olevat poliisimiehet halutaan pitää sallassa.

Exit -toiminnalla tuetaan niitä vapaaehtoisia henkilöitä, jotka haluavat irtautua järjestäytyneen rikollisuuden ryhmistä. Sekä Suomessa että ulkomailla on havaittu, että irtautumisen halu on lisääntymässä. (Hyyryläinen 2022.)

Poliisityön rikostorjunnallisesta näkökulmasta katsoen, aina kun tuetaan ihmisiä irtautumaan jengistä, saadaan rikostorjunnallista vaikutusta. Toisin sanoen jengien asemaa heikennetään, kun sieltä autetaan kyvykkäitä ihmisiä pois tehtävistään. Isommassa kuvassa ajatellen, Suomen kaltaisessa yhteiskunnassa on hyvä olla tukipalveluja heille, jotka haluavat jättää rikollisen elämän taakseen. Rikosten ennalta estämisen näkökulmasta paljon pahaa jää tapahtumatta, kun ihmiset lopettavat rikollisen elämänsä. Lopettamisen kautta syntyy yhteiskunnalle taloudellista säästöä. Irtautumisen myötä rikollisen perheeseen ja lähipiiriin pystytään intervention kautta vaikuttamalla pienentämään todennäköisyyttä, että heidän lapsistaan kasvaisi rikollisia. (Hyyryläinen 2022.)

Inhimillisestä näkökulmasta kärsimys on se, johon pyritään vaikuttamaan. Jengiläisten perheet ovat käytännössä aina uhrin asemassa. Rikollisten perheet ovat näkymätön ja äänetön osa tätä yhteiskuntaa. Exit-toiminnalla luodaan näihin perheisiin toivoa ja saatetaan heitä monipuolisen avun piiriin. (Hyyryläinen 2022.)

4.3.1 Exit-toiminnan esittely

Kaavio 1. Palveluiden rakentuminen yksilön tarpeiden ympärille.

Exit-toiminnassa otetaan huomioon kaikki mitä irtautujan toimintaan liittyy. Poliisin virallisena kumppanijärjestönä toimivan Aggredin valinta on tehty tarkoin, jotta irtautujat saavat tarpeeksi kattavaa apua. Aggredin toiminta perustuu psykososiaalisen tuen tarjoamiseen. Aggredin toiminnasta kerrotaan lisää luvussa 5.4. Aggredin lisäksi irtautujalle voidaan räätälöidä muitakin järjestöpalveluja. Päihdeongelmat ja akuuttipsykiatrian tarve hoidetaan henkilön kotikunnan terveydenhuollon kanssa. Sosiaaliviraston kanssa hoidetaan henkilön asioita ja tarvittaessa päivitetään lasten asioita lastenvalvojalla. Kuntouttavaa työtoimintaa voidaan järjestää työllisyyspalveluiden avulla. *Katso lisää kaaviosta 1.*

Kaikilla asiakkailla ei aina ole tarvetta psykososiaaliselle tuelle, voi olla, että he tarvitsevat apua vain fyysisen turvallisuuden kanssa. Toisilla turvallisuustarve on pienempi ja päähuomio on psykososiaalisen tuen parissa. Usein asiakkuuden käynnistyessä irtautujan avun tarpeen laatu alkaa hahmottua. Yllättäviin muutoksiin osataan toiminnassa myös varautua. Joskus vaikuttaa siltä, ettei henkilö tarvitse psykososiaalisen tuen palveluja, mutta tarve herääkin prosessin edetessä. Fyysisen ja sosiaalisen turvallisuuden ollessa kunnossa, voidaan lisätä terapian kaltaista työtä. Laadukkaan tuloksen tavoittamiseksi, ei pelkästään poliisin työkalut riitä, vaan yhteistyö muun muassa terveydenhuollon ja sosiaalityön kanssa on välttämätöntä. (Hyyryläinen 2022.)

Kaikki menetelmät, mitä poliisilla on tässä valtakunnassa käytössään, voidaan käyttää Exit-asiakkaiden kanssa. Silti yhdenkään asiakkaan osalta ei ole ollut tarvetta järjestää uusia henkilöllisyyksiä tai

viedä koko perhettä ulkomaille turvaan. Viime kädessä mahdollisuus on kuitenkin olemassa. (Hyryläinen 2022.)

Exit-toimintaa voidaan mukauttaa myös yhteistyöllä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. RISE:n oma Exit-konsepti irtautumiseen, on tukenut vankeusaikaista jengeistä ja rikollisuudesta irtautumista vuodesta 2015 lähtien (Rikosseuraamuslaitos 2017). Irtautujan asiakkuus voidaan vaihtaa saattaen RISE:n ja KRP:n välillä, jos ehdotonta vankeusrangaistusta suorittaessa vapautuminen alkaa koittaa, mutta irtautumiseen tarvitaan yhä edelleen apua. Yhteistyö toimii myös toisinpäin, esimerkiksi jos tiedetään, että irtautujalle on tulossa pitkä tuomio. Oikeusprosessi voi kestää pitkään, eli vaikka tiedetään, että irtautujasta tulee RISE:n Exit-asiakas, KRP voi aloittaa asiakkuuden. Asiakkuus siirretään RISE:n puolelle, kun henkilö on heidän toimivaltansa piirissä. Yhteistyö RISE:n kanssa on joustavaa. (Hyryläinen 2022.)

Työn keskiössä on jengien tunteminen. Täytyy tietää miten he toimivat sekä tuntea rikollinen logiikka. Rikostieto ja rikostiedustelutieto tulee olla käytettävissä, jotta voidaan oikeasti arvioida henkilöiden turvallisuutta ja pitää heidät turvassa. (Hyryläinen 2022.) Haastateltava X kertoo KRP:n pitäneen todella hyvin huolta sekä hänen henkilökohtaisesta että läheistensä turvallisuudesta. Poliisilla tuntui olevan ajantasainen tilannekuva jengimaailmasta. Tämän ansiosta poliisi pystyi estämään X:ään kohdistuneen turvallisuusuhan. (Haastateltava X 2023.)

Toiminnan tärkeydessä korostuu ympärivuorokautinen päivystys vuoden jokaisena päivänä. Irtautujilla on mahdollisuus soittaa Exit-toiminnan päivystävälle poliisille mihin aikaan tahansa. Usein heille riittää pelkkä tietoisuus tavoitettavuudesta. Tärkeää myös on, että palvelua ei anneta pelkästään irtautujalle, vaan myös hänen lähipiirilleen. (Hyryläinen 2022.)

4.3.2 Asiakashankinta ja pääsy Exit-toimintaan

Asiakashankinnan pääkeinoja ovat Exit-toiminnan esillä pitäminen julkisuudessa antamalla haastatelluista lehtiin ja televisioon sekä pitämällä ympärivuorokautinen päivystysnumero saatavilla. Ihmiset ottavat pääosin yhteyttä itse, mutta poliisilla on valmiuksia myös erilaisiin suoriin kohdevalintoihin. (Hyryläinen 2022.)

Kun irtautumishalukkuus tulee poliisin tietoon joko henkilöltä itseltään, hänen lähipiiristään tai jonkun muun viranomaisen toimesta, otetaan kyseiseen henkilöön yhteyttä ja arvioidaan hänen rikollinen taustansa, asema rikollisuudessa sekä turvallisuuteen vaikuttavat seikat. Tämän jälkeen henkilö tavaan ja keskustellaan asioista, jotta voidaan alkaa rakentamaan molemminpuolista luottamusta. (Hyryläinen 2022.)

Haastateltava X kertoo ottaneensa itse yhteyttä Exit-toiminnan päivystysnumeroon, kun ymmärsi tilanteensa vakavuuden. KRP kertoi hänelle olevansa tietoinen tilanteesta ja oli yrittänyt jo tavoittaa X:ää. (Haastateltava X 2023.)

KRP arvioi omalla toiminnallaan sen, kuka soveltuu Exit-toimintaan. Kyseessä täytyy olla irtautuminen vakavasta rikollisuudesta. Henkilön ei tarvitse olla itse jengin jäsen, vaan riittää että henkilö on jengin vaikutuspiirissä tai jengin rikollinen kumppani. Keskeisintä toimintaan pääsyyn on irtautuminen haitallisesta yhteisöstä. Kriteerinä on esimerkiksi kyvykkyys pystyä tekemään suunnitelmallisia askelia. Hyvin päihdekeskeinen elämä on osoittautunut haasteelliseksi. Päihde-elämä vie aina takaisin jengin suuntaan tai jonkinlaiseen rikollisuuteen, jolloin on turha yrittää irtautumista. (Hyyryläinen 2022.)

Henkilöstä tehdään alkuun Exit-arvio, jossa arvioidaan laajemmin henkilöä tämän omasta impulssi-kontrollista lähtien ja mietitään henkilön motivaatiotasoa, jengiin vetäviä tekijöitä sekä yhteiskunnasta pois-päin työntäviä tekijöitä. Keskeinen arvioinnin kohde on päihdeongelma. Jos henkilö pyrkii jengistä pois, mutta on edelleen päihdekoukussa, voidaan yrittää ensin laittaa henkilö päihdehoitoon. Kun päihdeputki saadaan katkaistua, voidaan kokeilla uudestaan irtautumistoimintaa. Näin irtautuminen on saatu onnistumaan. (Hyyryläinen 2022.)

Asiakastyöskentelyssä selvitetään ensimmäiseksi turvallisuusasiat määrittämällä turvallisuusuhan taso ja uhan aiheuttajat. Fyysistä turvallisuutta hoidetaan yhdessä asiakkaan kanssa. Vasta turvallisuusuhan laantuessa ihmisessä on energiaa ja kapasiteettia ryhtyä sosiaalisiin turvallisuusjärjestelyihin. Toiminnan kehittyessä on koettu, että uhkatason ollessa korkealla, hoitovastike sosiaalisen turvallisuuden kehittämisessä on huono. (Hyyryläinen 2022.)

Tanskan ja Suomen toimintamallissa erona on se, että Tanskassa irtautujan ympärillä toimii sosiaalitoimen tiimi, joka on järjestäytynyt moniammatillisiin tiimeihin. Suomessa moniammatillisena tiiminä mielletään esimerkiksi poliisin ankkuritoiminta, jossa poliisi, lastensuojelu, sosiaalitoimi, koulutoimi ja psykiatrinen sairaanhoitaja toimivat yhteistyössä. Suomessa sosiaalivirasto ei ole samalla tavalla järjestäytynyt, vaan Exit-toiminnassa tarvittavat lastensuojelupalvelut, asumispalvelut ja työvoimatoimistot toimivat erikseen. Heikoilla impulssikontrollilla ”kaikki mulle heti” -elämää viettäneiden rikollisten kanssa luukulta toiselle asiointi ei toimi. Tässä KRP käyttää apunaan kumppanijärjestöään Aggredia, jonka avulla voidaan henkilöiden asioita hoitaa yhden luukun periaatteella. (Hyyryläinen 2022.)

4.3.3 Luottamus toiminnan arvona

Koko Exit-toiminta perustuu luottamukseen. KRP ei käsittele toiminnassaan irtautujien itsensä tekemiä tai muidenkaan tekemiä rikoksia. Tarvittaessa voidaan keskustella ainoastaan sellaisista rikoksista, mistä irtautuja on jo tuomionsa istunut ja asia on läpikotaisin selvä. Poliisi työskentelee virkavastuulla, eli saadessaan tietoa rikoksista, tulee poliisin viedä asia eteenpäin. Jotta objektiivinen auttamisen tulokulma pystytään saavuttamaan ja pitämään, on tärkeää, ettei vanhoista rikoksista puhuta. Se on myös tärkein suojakeino, millä irtautujia voidaan suojata. Kun poliisi säilyttää luottamuksen tässä asiassa, jengeissä tiedetään ja ymmärretään, että irtautujat eivät aiheuta heille vaaraa. (Hyyryläinen 2022.)

Exit-toiminnan aikana jengit ovat yrittäneet mustamaalata toimintaa puhumalla KRP:n ”vasikkaverkostosta”. Toiminnalla on pystytty osoittamaan ja jengeihin lisäämään tietoisuutta, että vanhoista jutuista ei puhuta, eli minkäänlaista vaihtokauppaa toiminnassa ei yritetä harjoittaa. (Hyyryläinen 2022.)

Haastateltava X:n kokemuksen mukaan KRP pitää hyvin kiinni siitä, ettei irtautujan kanssa yritetä tehdä minkäänlaista vaihtokauppaa. X kertoo toiminnan alussa epäilleensä kaikkea ja kaikkia ja oletaneensa tietojen vaihdon olevan edellytys poliisin apuun irtautumisessa. Irtautuminen olisi hänen puoleltaan päättynyt, jos poliisi olisi yrittänyt saada häneltä tietoja. X:n mielestä ”vasikointi” vaikeuttaa irtautumista, jo pelkästään turvallisuusuhan takia. Oma jengi kokee jo irtautujan itsessään uhkana, mutta vasikoinnilla saa kaikkien jengien vihat päälleen, ja ilman jengiä on ”vapaata riistaa kaikille”. Poliisi ei kuitenkaan koskaan kysynyt hänen omistaan tai muiden tekemisistä. (Haastateltava X 2023.)

Exit-asiakkuus on salassa pidettävää tietoa, eikä poliisi käsittele asioita edes poliisiorganisaation sisällä. KRP:ssä on pieni ryhmä, joka tekee irtautumistyötä, mutta toiminnan ulkopuolisten yksiköiden poliisimiehet tai edes päälliköt eivät tiedä asiakkuuksista. Exit-asiakkuuksista ei kirjata tietoja poliisin tietojärjestelmiin. Tällä varmistetaan, että jos joku haluaisi toimia väärin, ja selvittää luvattomasti irtautujien asioita, ei poliisin rekistereistä löydy tietoja. Salaus on viety toiminnassa niin korkealle tasolle, että edes hätäkeskuslaitoksen tietojärjestelmästä ei pysty selvittämään tehtäväosoitteita tai muuta toimintaan liittyvää tietoa. Kaikki pidetään pois järjestelmistä ja hoidetaan omalla systeemillään. (Hyyryläinen 2022.)

Haastateltava X kertoo saaneen turvakieltoasiansa järjestymään nopeasti KRP:n avustuksella. Tällä oli suuri merkitys X:n turvallisuuden kannalta, sillä järjestäytyneen rikollisuuden vaikutukset ulottuvat syvälle yhteiskuntaan. Jengeillä on esimerkiksi tietolähteitä eri virastoissa, joilta jengit saavat käyttöönsä yhteystietoja. (Haastateltava X 2023.)

Vasta luottamuksen saavuttamisen jälkeen pystytään keskustelemaan uhkista ja muista asioista niiden oikeilla nimillä. Vaikka asiakkuuden aloittamisessa koetaan alkuhaasteita, jo se on iso askel, että ammattirikollinen lähtee KRP:stä pyytämään apua, silloin asia on mietitty jo pitkälle irtautujan omassa päässään. Luottamuksen suhteen toiminnassa on rehti peli. Jos luottamus menetetään puolin tai toisin, niin asiakkuus loppuu siihen, eli tarvittaessa toiminta voidaan keskeyttää ilman mitään jälkiseurauksia. (Hyyryläinen 2022.)

Rikollisen elämänvaiheensa aikana X ei ole kokenut kaltoin kohtelua poliisin toimesta, mutta ei myöskään luottanut poliisiin ennen Exit-toimintaan pääsyä. X koki luottamuksen KRP:n kanssa rakentuneen rehellisyydellä ja suoralla puheella. Rikoskomisario Hyyryläisen toiminta teki X:ään vaikutuksen. Mihinkään kysymykseen ei jätetty vastaamatta, eikä mitään asiaa sivuutettu tai jätetty huomiotta. Jos johonkin asiaan ei reagoitu, se perusteltiin selkeästi. Poliisi ei yrittänyt ”silitellä päätä”, vaan kertoi

kaunistelematta, ettei tilanne näytä hyvältä. X kertoo luottamuksen rakentumisen poliisiin vaikuttaneen organisaatiotasolle asti. Luottamus on aukaissut ovia myös yhteistyönä poliisin kanssa sekä irtautujien että nuorten auttamistyön parissa. (Haastateltava X 2023.)

4.4 Aggredi-järjestö psykososiaalisen tuen järjestäjänä

Exit-toiminnassa KRP:n kumppanijärjestönä on alusta lähtien toiminut HelsinkiMission Aggredi. Järjestövalinnan suhteen KRP on tehnyt laajaa kartoitusta. Aggredin valinnassa vaikutti hyvä maine, luottamus sekä aikaisempi yhteistyö poliisin ja RISE:n kanssa. Sensitiivisen työn vuoksi järjestövalinnassa on otettu tarkkaan huomioon järjestön henkilöstön luotettavuus. Aggredilla on pitkä väkivaltatyökokemus ja hyvin läpikotainen tuntemus jengimaailmaan. Toiminnan kannalta on tärkeää, että irtautajat muodostavat kaksi omanlaistaan suhdetta, toisen poliisiin ja toisen Aggrediin. (Hyyryläinen 2022.)

Aggredi on vuonna 2006 toimintansa aloittanut HelsinkiMission hanke, jonka rahoittaa Raha-automaattiyhdistyksen projektirahoitus. Hanke on aloitettu ajatuksesta kehittää pysyvä palvelu väkivaltarikoksiin syyllistyneiden henkilöiden psykososiaalisen tuen tarpeeseen. Palvelun ydin on ihmisten arvostus ja kunnioitus tekojen takana, sillä Aggredin näkemyksen mukaan väkivaltarikolliseksi ei synnytä, vaan kasvetaan. (Carling & Jauhiainen 2021, 5.)

Aggredi vastaa irtautujien ja tarvittaessa heidän lähipiirinsä psykososiaalisen tuen palveluista. Aggredin toimintamallissa pyritään tapaamaan kerran viikossa asiakassuhteessa olevat henkilöt. On normaalia, että sekä irtautuja että puoliso, lapset, vanhemmat, tai muu lähipiiri käyvät Aggredin ohjelmissa. Aggredi hoitaa toimintaansa hoitoetiikalla. Asiakkaat pystyvät keskustelemaan niistä asioista, joista he eivät voi keskustella poliisin kanssa, esimerkiksi syytteen vaaran tai rikostutkintaan joutumisen vuoksi. Tapaamiset ovat erittäin tärkeitä sekä irtautujille että heidän läheisilleen. (Hyyryläinen 2022.)

4.4.1 Aggredin toiminnan periaatteet

Asiakaslähtöisyys on Aggredin toiminnan ydin. Asiakas otetaan huomioon yksilönä elämäntilanne huomioiden. Peruseriaatteet ovat avoin kohtaaminen, dialogi, rehellisyys ja vuorovaikutus. Työntekijät kuuntelevat asiakasta ja keskustelevat ottamatta moraalista kantaa asioihin. Asiakkaan omia kertomuksia kuunnellaan tuomitsematta, mutta niitä ei tueta. Aggredi ei toimi asiakastyössään kaavamaisesti, vaan asiakkaan tarpeen mukaan räätälöidysti, toimintamallinsa kehyksen sisällä. (Carling & Jauhiainen 2021, 42.)

Aggrediin hakeutuessa asiakkaalta pyydetään taustatietoina vain kohderyhmän soveltuvuuden määrittelyä varten ikä ja syyllistyminen muihin väkivaltarikoksiin kuin lähisuhdeväkivaltaan tai seksuaalirikoksiin. Asiakkaalle annetaan mahdollisuus määritellä itsensä, tarpeensa ja elämäntilanteensa, ilman

ennakkokäsityksiä. Näin pyritään luomaan yhteiskunnallisista ennakkoluuloista vapaa tila asiakkaalle. (Carling & Jauhiainen 2021, 19.)

Haastateltava X vaikutti Aggredin työntekijän asiakaslähtöisestä toimintatavasta. Asioista sai kertoa omaan tahtiin ilman uteliaisuutta ja painostusta. Toiminta ei ollut kaavamaista, eikä aina tarvinnut puhua omista asioistaan, vaan keskustelu saattoi koskea esimerkiksi päivän uutisia. Vaikka jengielämän jälkeen X ei pystynyt luottamaan keneenkään, alkoi Aggredin työntekijä tuntumaan nopeasti tutulta ja luottamus rakentui nopeasti. X:n omasta halusta tapaamisissa ei painotettu jengiaikaisiin tekoihin, vaan keskustelut suunnattiin kohti tulevaisuutta ja elämässä eteenpäin pääsemiseen. (Haastateltava X 2023.)

X koki henkisesti todella raskaaksi puhua läheisilleen tilanteestaan ja teoistaan. Läheiset näkivät median toimesta X:n historiaa otsikoissa. Aggredista tarjoamaa tukea päätettiin antaa myös hänen herkimmille läheisillensä. Läheiset saivat tukea omilla asuinpaikkakunnillaan. Aggredissa läheiset pystyivät puhumaan esimerkiksi pelostaan, että X palaisi rikolliselle tielle. Läheisille kerrottiin, minkälainen tilanne todellisuudessa on ja minkälaista tukea X:lle annetaan. X helpottui tiedosta, että läheiset saivat apua ja tukea Aggredissa. Aggredin toiminnan ansiosta X koki pystyvänsä keskittymään paremmin sekä omaan kehitykseensä että läheistensä kanssa keskusteluun ja kanssakäymiseen arkisten asioiden parissa. (Haastateltava X 2023.)

Asiakstapaamiset järjestetään lähtökohtaisesti Aggredin tiloissa. Järjestäytyneestä rikollisuudesta irtautujien turvallisuuden takaamiseksi tapaamisia voidaan järjestää asiakkaan turvalliseksi kokemassaan paikassa. Aggredin työntekijät voivat käydä irtautujan vankeusaikana aloittamassa keskustelua asiakkuudesta vankilassa, mutta varsinainen asiakassuhde aloitetaan vasta, kun henkilö pääsee käymään Aggredin tiloissa. Aggredi toimii palveluntuottajana myös Rikosseuraamuslaitokselle. RISE:n asiakasohjaus Aggredille perustuu lainsäädäntöön yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta ja tarpeeseen tukea rikollisuudesta irtautumista ja uusintarikollisuuden vähentämistä. (Carling & Jauhiainen 2021, 21, 25, 89.)

Aggredissa huomioidaan asiakkaan turvallisuus vahvalla anonymiteetillä. Henkisen turvallisuuden tunnetta lisää asiakkaan kohtaaminen tuomitsemattomasti, kunnioittavasi ja arvostavasti. Turvallisuus huomioidaan myös sillä, ettei asiakkaan ja työntekijän välille anneta syntyä kontrollisuhdetta tai materiaalista hyötysuhdetta. (Carling & Jauhiainen 2021, 89.)

4.4.2 Asiakkuus ja tavoitteet

Ensimmäisten tapaamiskertojen aikana asiakkaan kanssa pohditaan yhdessä, millaisia teemoja ja konkreettisia asioita tapaamisissa alkuun käsitellään, jotta asiakas voi itse ymmärtää asiakkuuden edut ja motivoitua saapumaan käynneille. Arviointilomaketta täytetään kolmen ensimmäisen kerran

ajan. Lomakkeessa käsitellään väkivaltaisen käyttäytymisen vaikutuksia ja arjesta selviytymistä sekä asiakkaan toiveita. (Carling & Jauhiainen 2021, 29.)

Alkuun kerrotaan myös luottamuksesta, joka on toiminnan peruspilari. Aggredissa ei pidetä rekisteriä asiakkaista, ainoastaan toiminnan rahoituksen edellyttämät tiedot kirjataan. Lainsäädäntöön perustuen rikoslaki (RL 15. luvun 10 §) määrittää ilmoitusvelvollisuudesta estettävissä olevista törkeistä rikoksista. Lastensuojelulaki määrittää ilmoitusvelvollisuudesta (LastSL 15. luvun 25 §) lapseen kohdistuneista rikosepäilyistä ja huolista. Näistä ilmoitusvelvollisuuksista kerrotaan asiakkaalle. Asiakkaille annetaan vapaus saapua sovittuun tapaamiseen, eikä perään soitella, jos ei halua jatkaa asiakkuutta. Takaisin saa silti aina palata. (Carling & Jauhiainen 2021, 28.)

Aggredin tavoitteena on asiakkaan väkivaltaisen käyttäytymisen väheneminen tai loppuminen. Aggredi auttaa asiakasta löytämään itsestään ja yhteiskunnasta sitä luottamusta, avoimuutta ja sosiaalisuutta, joka on pystytty rakentamaan asiakastapaamisissa. Asiakasta tuetaan väkivaltaisen käyttäytymisen pohdinnassa. Tavoitteena on saavuttaa arki sitoutuneena väkivallattomaan elämään ilman sinnittelyä päivästä toiseen. Uudet ystävät, työpaikat, sosiaaliset suhteet ja harrastukset ovat tärkeitä tukipilareita. Tavoitteena on saada asiakas rakentamaan maailmansa niin, että hän saa elää itselleen merkityksellistä ja onnellista elämää. (Carling & Jauhiainen 2021, 61–62).

4.5 Näkemykset irtautumisesta ja sen haasteista

KRP ei koskaan tuo julkisuuteen Exit-toiminnan asiakasmääriä turvallisuussyistä. Irtautuneiden määrä on kuitenkin toiminnan aikana saavuttanut kaksinumeroisen luvun. Toiminnalla voidaan katsoa olevan vaikutusta yhteiskuntaan taloudellisesta näkökulmasta, sillä KRP toimii virkapalkalla, ja lisäkustannuksina tulee vain vähäisesti Suomen sisäisiä matkustuskuluja. Sosiaaliset järjestelyt hoituvat sosiaalivirastoissa, eli kuntien ja kaupunkien kustannusrakenteiden sisällä. Auttavat järjestöt toimivat muun muassa ministeriöiden erillisrahoituksella, sosiaali- ja terveysalan rahoituksella tai veikkaustuloilla. Asiakkaat sulautuvat kustannuksissaan näihin rakenteisiin. (Hyyryläinen 2022.)

Irtautumisen jälkeen sopeutuminen yhteiskuntaan on riippuvainen lähtövalmiuksista. Osa irtautuneista elättää itsensä työntekijänä tai toimimalla yrittäjänä, kun taas osa edelleen kuntoutuu ja elää tukien varassa. Osa irtautujista on kyvykkäitä ihmisiä, jotka ovat pystyneet hoitamaan vaativaa jengitoimintaa, esimerkiksi johtaneet muita ihmisiä ja pyörittäneet isoja rikollisia operaatioita. Yhteiskuntaan sopeutumisessa on kysymys siitä, mihin kaiken energian ja kyvykkyyden kanavoi. (Hyyryläinen 2022.)

4.5.1 Kiinnittymiskohtien löytäminen ja vaikutus

Exit-toiminnan tarkoitus ei ole irrottaa ketään väkisin, vaan tukea henkilöstä itsestään lähtöisin olevaa irtautumishalua. Tukemista voi kuvata uudelleen suuntautumisena ja uuden identiteetin rakentamisena, vahvistamalla henkilön positiivisia kiinnittymiskohtia. Mikäli pitkän rikosuran eläneellä henkilöllä

ei ole positiivisia kiinnittymiskohtia, kuten vanhemman identiteetti lasten kautta, parisuhde tai työhön liittyvä identiteetti, on hankalampi lähteä rakentamaan jotain uutta, kun pohjalla ei ole mitään positiivista, mihin kiinnittyä ja mitä vahvistaa. Jos henkilöllä on taustallaan esimerkiksi hyvä ammattitaito, parisuhde tai vanhemmuus, pääsee tällaisten positiivisten kiinnittymiskohtien kautta tukemaan henkilöä eri tavalla. On mahdollista tukea ja vahvistaa vanhemmuutta, esimerkiksi järjestämällä lasten tapaamisasiat uudelleen, kun on näyttöä, että päihteiden käyttö ja rikollisuus on loppunut. (Hyryläinen 2022.)

Haastateltava X kokee perheensä vahvimaksi kiinnittymiskohdaksi. Perhe on aina ollut hänelle läheinen, ja heillä on aina ollut hyvät välit. X on saanut perheeltään tukea ja apua irtautumisen aikana. Hän kertoo irtautumisen lähentäneen perheenjäsenten välejä entisestään. (Haastateltava X 2023.)

Kuntouttava työtoiminta auttoi rakentamaan X:lle normaalin arkirytmien. Työtoiminnan kautta hän löysi vertaistukea, josta rakentui ystävyssuhde. Arjen makuun päästyään X kertoi toivon kasvavan uuden elämän suhteen. Elämän tasaantuessa hän on päässyt auttamaan irtautumistyössä ja huomasi löytäneensä sitä mielekkään työn. Haaveet kouluttautumisesta ja työurasta alkoivat tuntua todelliselta itsevarmuuden kohentuessa, eikä X pidä enää itseään niin huonona ihmisenä muihin nähden. (Haastateltava X 2023.)

Inhimillinen puoli toiminnan hyödyssä on jengielämän heijastus lähipiiriin. Henkilöt, jotka elävät päihde- ja väkivaltakoukussa, heijastavat elämäntapaansa lähipiiriin. Irtautuminen vaikuttaa ylisukupolvisiin ongelmiin. Monet irtautujien perheet voivat paremmin irtautumisen jälkeen, kun päihteet ja väkivalta on poistunut perheestä. Jengiläisten lapsissa on havaittu irtautumisen jälkeen parempaa koulumenestystä ja elämänhallintaa. Irtautumisella voidaan parantaa lasten tulevaisuuden näkymiä, sillä ammattirikollisten lapset päätyvät usein ammattirikollisiksi. (Hyryläinen 2022.)

4.5.2 Irtautumisen haasteet jenginäkökulmasta

Irtautumisprosessi poliisin avustuksella on aiheuttanut turvallisuushkaa irtautujille väärin luulojen vuoksi. Jengeissä mustamaalataan Exit-toimintaa ”vasikkaverkostona” sillä oletuksella, että poliisi pakottaisi irtautujia kertomaan muidenkin tekemistä rikoksista. Ajan myötä nämä oletukset ovat alkaneet hälventyä. Kokemusten karttuessa ja luottamuksen rakentuessa on havaittu, että Exit-toiminta alkaa olemaan hyväksyttävämpää jengeissä. Jengien näkökulmasta on turvallisempaa, että irtautuja tukeutuu rehellisesti poliisin Exit-toimintaan, jolloin ei synny riskiä toiseen jengiin rekrytoinnista. Suurin uhka jengille on lähtevän jäsenen siirtyminen toiseen jengiin. (Hyryläinen 2022.)

Haastateltava X:n näkemyksen mukaan Suomessa KRP:n Exit-toiminnan maine jengien keskuudessa on edelleen kyseenalainen, vaikka kyse on vapaaehtoisuudesta, eikä ketään haeta Exit-toimintaan tai Aggrediin väkisin. Muissa pohjoismaissa esimerkiksi Tanskassa ja Ruotsissa on ymmärretty

paremmin Exit-toiminta positiivisena asiana jengien näkökulmasta. Exit-toiminnan kautta irtautujat eivät siirry toiseen jengiin, mikä on suurin uhka jengeille. Suomessa edelleen koetaan, että Exit-toiminta ja Aggredi toimii jengejä vastaan. (Haastateltava X 2023.)

X:n näkökulmasta jengistä irtautumisen haasteena on monilla yksinäisyyden pelko. Jengimaailmassa pitkään mukana olleet ovat toiminnassa jo niin syvällä, ettei muuta sosiaalista verkostoa välttämättä enää ole. On vaikeaa ajatella irtautuvansa jengistä, jos samalla täytyy luopua kokonaan sosiaalisesta verkostostaan. Jengin yhteisöllisyys vetää helposti takaisin mukaansa. Kaikista, jotka lähtevät jengistä, puhutaan paha jengin keskuudessa, vaikka monet hyväksyvätkin lähtemisen henkilökohtaisella tasolla. Jengiläisen eroaminen kerhosta vaikuttaa myös kerhon taloudelliseen tilanteeseen jäsenmaksujen vähenemisenä. Jengiläisten näkökulmasta pahinta X:n mukaan on se, jos irtautuja onnistuu lähtemään, menee elämässään eteenpäin ja pärjää ihan tavallisessa elämässään. Muun muassa tästä syystä irtautujan elämää yritetään kaikin tavoin hankaloittaa. (Haastateltava X 2023.)

4.5.3 Irtautumisen haasteet yksilön näkökulmasta

Järjestäytyneen rikollisuuden jengeistä irtautumiseen liittyy paljon väkivallan uhkaa, johon Exit-toiminnalla pyritään löytämään turvaa. Niin Tanskassa, Ruotsissa kuin meillä Suomessakin toiminnan keskiössä on turvallisuuden hoitaminen yhteisön mistä irtaudutaan ja irtautujan välillä. Ihmiset, jotka ovat olleet paljon rikosintensiivisessä elämässä kiinni, tarvitsevat myös muita työkaluja onnistumiseensa. Tällaisia lisätyökaluja käytetään tarjoamalla psykososiaalista tukea ja apua elämän järjestykseen. (Hyyryläinen 2022.)

Irtautujasta aletaan poikkeuksetta puhumaan paha jengin sisällä. Haastateltava X:n kokemuksen mukaan irtautumiseen liittyvä turvallisuusuhka perustuu usein jengin valheellisesti keksimään tarinaan. Tyypillisesti irtautumishaluiselle keksitään euromääräinen velka, jonka perusteella häntä voidaan kiristää ja uhata väkivallalla. Velka voidaan myös delegoida toisen jengin hoidettavaksi. X kertoo saaneensa jengistä eroamisen jälkeen väkivaltaisia uhkauksia. Myös hänen läheisensä joutui uhkailun kohteeksi. Toisilla irtautumisen esteenä on turvallisuusuhka muiden jengien taholta, kun omalla huonolla käytöksellä suututetaan muita jengiläisiä. Omassa jengissä pysyminen koetaan tällöin ainoksi vaihtoehdoksi pysyä hengissä liivien antaman suojan vuoksi. (Haastateltava X 2023.)

Lähtökohtaisesti suomalaisessa jengimaailmassa on kirjoittamaton ”mies tekee - mies vastaa” -sääntö läheisten turvallisuutta ajatellen, eli jäsenen asioita ei ole tapana kostaa hänen lapsilleen tai lähipiirilleen. Tänä päivänä jengitoiminta elää kuitenkin murroksessa ja ulkomaalaiset jengit ovat alkaneet rikkoa sääntöjä. Ei voida tietää, mihin suuntaan murros vie toimintaa. Exit-toiminnassa on siis ensiarvoisen tärkeää ottaa huomioon myös läheiset ja heidän turvallisuutensa. (Hyyryläinen 2022.)

Haastateltava X:n mukaan liivijengien perustana toimivassa hierarkiassa ja säännöissä on alkanut tapahtua muutosta noin kymmenen vuotta sitten. Säännöistä ei enää pidetä niin vahvasti kiinni, mikä

aiheuttaa enemmän ristiriitoja jengien sisällä. Jäseneksi pääsemisen kriteerit ovat madaltuneet sekä rakenteiden rikkoutumisen että taloudellisista vastoinkäymistä aiheutuneiden kulujen nousun vuoksi. (Haastateltava X 2023.)

Jengistä lähtö vaikutti pitkään X:n henkiseen hyvinvointiin muun muassa painajaisisten muodossa. Painajaisiin heijastui X:n jengiaikaan toteuttamat väkivallan teot, joista seurasi toistuvasti oman perheenjäsenen kuolema. Usean kuukauden ajan piinanneet painajaiset alkoivat vaikuttaa mielenterveyteen. (Haastateltava X 2023.)

X:n kokemuksen mukaan irtautuessaan on tehtävä päätös olla täysin erossa jengipiireistä. Samaan aikaan ei pysty irtautumaan ja pitämään yhteyttä jengeissä oleviin ystäviin. Myöskään huumevelkoja ei voi enää irtautumisen jälkeen maksaa jengille. Velkojen periminen on usein loputon suo. Jos maksat kerran, tulee jengiltä pian uusi ja isompi velkavaatimus, vaikka valheellisesti keksittyinä. Kun tekee päätöksen irtautumisesta ja lähtee siihen mukaan, on päätöksessä pysyttävä, jos haluaa onnistua. (Haastateltava X 2023.)

4.5.4 Yksinäisyys

Yksinäisyys on erityisen vahvasti huomioitu Aggredin asiakastyössä. Yksinäisyys on kokemus, joka voi olla sosiaalinen tai emotionaalinen. Sosiaalinen yksinäisyys kielii sosiaalisten suhteiden puuttumisesta johtuvasta yksinäisyydestä ja eristäytyneisyyden tunteesta. Emotionaalista yksinäisyyttä voi tuntea, vaikka ei ole fyysisesti yksin, mutta on kykenemätön kertomaan lähipiirilleen omista asioistaan. Jengissä eläneellä ei välttämättä ole ollut mahdollisuutta puhua asioistaan. Asioita omassa päässä pyörittämällä voivat pienetkin asiat saada valtavat mittasuhteet. Aggredin periaatteen mukaisesti, heidän tehtävänä on kuunnella ja suhteuttaa asioita oikeisiin mittakaavoihin. (Carling & Jauhiainen 2021, 85.)

Yksinäisyyden sietämisen taito on tärkeää hyvinvoinnin kannalta, sillä yksinäisyys ja yksin oleminen voi herättää pelkoa, ahdistusta ja masennusta. Jengielämästä irtautuessa elämänmuutos on merkittävä ja tyhjyyden ja yksinäisyyden tunteita voi esiintyä. Rikollisen jengielämän jälkeen sosiaaliset verkostot on vaikea luoda uudelleen. Hankaluutta lisää pelot ja epäluulot. (Carling & Jauhiainen 2021, 100.)

Haastateltava X kertoo yksinäisyyden olevan vaikeimpia asioista irtautumisessa. Jengiaikana ympärillä oli aina kavereita ja kaveripiiri oli laaja. Irtautumisen alussa päivät kuluivat pitkään vain omien ajatusten kanssa KRP:n yhteydenottoja odottaen. KRP:n säännöllinen yhteydenpito puhelimitse oli yksinäisyyden keskellä aina odotettu kohokohta. X ei pitänyt itseään tasavertaisena ihmisenä muihin nähden. Huonommuuden tunne ja pettymys itseensä tehtyjen tekojen seurauksena oli jatkuvasti läsnä. Keneenkään ei pystynyt luottamaan ja kaikki tuntui epäilyttävältä, joten sosiaalisten suhteiden luominen ja ylläpitäminen tuntui mahdottomalta. (Haastateltava X 2023.)

X koki luottamuksen puutteen vaikeuttavan yksinäisyyttä. Kun ei luottanut keneenkään, niin ei voinut puhua kenellekään. Läheiselle ystävälle olisi ollut mahdollisuus puhua, mutta X ei halunnut tuottaa pahaa mieltä ystävälleen. Hyvän ystävän on vaikea olla kriittinen, sillä ystävä on aina ystävän puolella, eivätkä ystävät näe toisissaan vikoja. Aggredista X sai apua yksinäisyyteen. Siellä pystyi puhumaan asioista avoimesti ilman tunnesidettä. Aggredilta sai asioille erilaisen, objektiivisemmän näkökulman kuin ystävältä. (Haastateltava X 2023.)

X piti Aggredin toiminnassa siitä, että yksinäisyyttä pidettiin isona ja tärkeänä teemana. Yksinäisyydestä keskustellaan paljon ja yksinäisyyteen auttaa, kun siitä pääsee puhumaan. Aggredissa X arvosti sitä, että työntekijä oli hänen kanssaan läsnä. Keskustelun lisäksi yksinäisyyttä helpotetaan esimerkiksi käymällä elokuvissa tai keilaamassa. X kokee sekä KRP:n että Aggredin toiminnalla olevan suurta merkitystä irtautujan kokemaan yksinäisyyteen. On tärkeää tietää, että selän takana on apua, eikä keneenkään tarvitse selviytyä yksin. (Haastateltava X 2023.)

4.5.5 Uuden elämän rakentuminen

Aggredi tukee asiakasta haasteiden edessä irtautumisprosessissa. Elämän uudelleen rakentaminen voi olla hidasta ja monimutkaista. Rikollisen elämän jälkeen voi toimeentulon turvaaminen laillisin keinoin tarkoittaa tulotason laskua. Asunnon ja työn saaminen sekä yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa asiointi voi olla haasteellista. Tavoiteltu arki voi tuottaa pettymyksen ja tuntua tyhjältä edelliseen elämään nähden. Järjestäytyneestä rikollisuudesta irtautujien kanssa tavoitteena ei ole toiminnan muuttaminen, sillä rikosten tekeminen on jo hallinnassa Aggredin asiakkuuden alkaessa. Tärkeämpää on saada irrotettua vanha jengi-identiteetti rikollismaailmasta ja kiinnitettyä uusi identiteetti yhteiskuntaan. Irtautumisen täytyy tapahtua myös tunnetasolla. Tunnetason irtautumisen vahvistuessa jengiläisyys ja rikollismaailman vaikutus vähenee ja samalla motivaatio kasvaa mahdollisuuksien lisääntyessä. (Carling & Jauhiainen 2021, 100.)

Uudessa elämässä pysyminen ja sen rakentaminen on aina vaikeampaa kuin paluu tuttuun jengiin ja rikollismaailmaan. Aggredin asiakkaista järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytköksissä olleet asiakkaat pärjäävät usein parhaiten siviilielämässä. Heillä on usein vahvempi pohja arkielämään sosiaalisten suhteiden, talouden ja terveyden kannalta. (Carling & Jauhiainen 2021, 36.)

Haastateltava X kertoo KRP:n järjestäneen hänelle asunnon toiselta paikkakunnalta, jonne hän lähti vain reppu selässään. Asunto löytyi järjestön kautta, joka järjesti X:lle myös kuntouttavaa työtoimintaa sekä henkilökohtaisen tukihenkilön. (Haastateltava X 2023.)

Järjestäytyneen rikollisryhmän leima kulki X:n mukana vielä pitkään irtautumisen jälkeen. Hän ymmärsi, ettei irtautujaa oteta heti tosissaan aiemman toimintansa vuoksi. Ongelmia X kohtasi esimer-

kiksi matkustusasiakirjan hakuprosessissa. Myös läheisen hakeutuessa turvallisuusselvitystä vaatimaan työhön, nousi esiin yhteys X:n osallisuudesta järjestäytyneeseen rikollisuuteen. (Haastateltava X 2023.)

Vuoden kuluttua irtautumisesta X alkoi huomaamaan rikollisen identiteettinsä rapistuneen ja pystyvän nauttimaan uudesta elämästään. Aggredin antama apu sai ymmärtämään, mitä mahdollisuuksia elämä voi tarjota esimerkiksi kouluttautumisen suhteen. Arkirytmien löytäminen sai ymmärtämään, että ei tässä olekaan mitään hätää, uusi luku elämässä on alkanut. On tärkeää löytää elämäänsä asioita, joista saa iloa. Ei pidä jäädä pelkästään omien ajatustensa vangiksi. Kun X sai käteensä omat henkilökohtaiset työavaimet, hän ymmärsi, miten hienoa elämä on ja miten se on juuri sitä, mitä elämältään haluaa. X kertoo rakastavansa nykyistä elämäänsä. (Haastateltava X 2023.)

Yhteiskunnan vaikeus kohdata jengiläisiä.

Irtautujien joukossa on henkilöitä, jotka eivät välttämättä koskaan ole saaneet oikeanlaista ohjausta tai apua. Lähtökohtaisesti Suomen terveyden- tai sosiaalihuollon järjestelmästä ei löydy koulutettua henkilökuntaa jengimaailmassa eläneiden ympärille. Irtautujien puhuessa tilanteestaan ja ongelmistaan sosiaaliviranomaisille tai lääkärille, he kertovat usein tilanteen kääntyvän niin, että he itse rupeavat kannattelemaan keskustelussa ammattilaista, joka sijaistraumatisoituu kuulemistaan jutuista rikollisten maailmasta. On käynyt jopa niin, että jengimaailmassa elänyt henkilö on kertonut lääkärille uhkatiloistaan, miten häntä seurataan ja painostetaan. Lääkäri diagnosoi tämän perusteella paranoidin skitsofrenian aktiivisen vaiheen, koska lääkärin näkemyksen mukaan henkilön kertomia asioita tapahtuu vain elokuvissa. Henkilö määrättiin tahdonvastaiseen hoitoon, jota hän vastusti riehumalla, joten hänet vietiin käsi- ja jalkaraudoissa suljetulle osastolle. Kun saatiin selvitettyä, että kaikki henkilön kertoma oli totta, hänet haettiin suljetulta osastolta pois ja otettiin mukaan Exit-toimintaan. (Hyyryläinen 2022.)

Haastateltava X kertoo kokemuksestaan, miten mielialalääkkeet nostattivat hänelle niin voimakkaan vihan tunteen, että hän pelkäsi tappavansa jonkun tai tekevänsä jotain muuta pahaa. X ymmärsi hakeutua lääkärin vastaanotolle saadakseen apua, mutta häntä ei otettu tosissaan. Pelloissaan hän otti yhteyttä KRP:n yhteyshenkilöönsä, joka ajoi toiselta paikkakunnalta auttaakseen lääkärikäynnin onnistumisessa. Lääkärille selvitettiin, että X on muuttanut elämäänsä ja on tässä itse pyytämässä apua, ottakaa hänet tosissaan. (Haastateltava X 2023.)

4.6 Exit toiminnan arviointia

Neljän toimintavuoden jälkeen KRP:ssä on havaittu Exit-toiminnan olevan itseään ruokkivaa toimintaa, kun irtautuneiden suosituksesta toimintaan on alkanut hakeutua uusia irtautujia. Asiakasmäärät ovat nousussa, ja nousua saisi kasvatettua entisestään, mikäli poliisissa olisi enemmän resursseja toiminnan pyörittämiseen. Onnistumisesta kertoo se, ettei yksikään irtautujista ole palannut takaisin

rikolliseen toimintaan. Kun henkilöllä on niin vahva irtautumispyrkimys, että uskaltaa lähteä poliisin toimintaan mukaan ja hänelle annetaan paljon tukipalveluja niin psykososiaalisen tuen kuin fyysisen turvallisuuden puolella ja motivaatio on kunnossa, niin syntyy tulosta. Keskeytyneitä asiakkuuksia on tullut vain prosessin alkuvaiheessa, jossa arvioidaan henkilön soveltuvuutta. (Hyryläinen 2022.)

Haastateltava X arvioi KRP:n Exit-toiminnan ”täyden kympin” palveluksi. Hän koki saavansa toiminnasta kaiken tarvitsemansa avun. X:n mielestä Exit-toiminnan konsepti on toimiva, sillä se huomioi jokaisen yksilönä ja eteneminen tapahtuu omaan tahtiin. (Haastateltava X 2023.)

X pohti itsenäisen irtautumisen mahdollisuutta ja sen vaikeutta. Itsensä vahvaksi ihmiseksi mieltävänä hän uskoo, että olisi voinut onnistua, sillä menisi tarvittaessa ”vaikka läpi harmaan kiven”. Vaikeutena olisi tullut vastaan asioiden järjestämisen hitaus, ahdistuksen aiheuttama lamaannus sekä yksinäisyys. Tarkemman pohdinnan tuloksena X totesi, että on saanut KRP:ltä niin korvaamatonta apua, ettei olisi pystynyt irtautumaan ilman Exit-toiminnan apua. (Haastateltava X 2023.)

On tutkittu, että Aggredin toimintatapa on tehokas. Asiakkaiden kokemusten perusteella Aggredin asiakas-työntekijä-suhteella tehostetaan asiakkaan kiinnittymistä prosessiin sekä motivaatiota rikoksesta irtautumiseen. Henkilökohtainen halu irtautumiseen tulee kuitenkin olla jo ennen asiakastyön aloittamista. (Jauhiainen, 2019, 62.) Carlingin tutkimuksen mukaan asiakkaiden ja työntekijöiden kuvaukset Aggredin työskentelyprosessista ja sen tärkeimmistä tekijöistä olivat samankaltaisia. Tutkimuksessa tärkeimpänä tekijänä toiminnan onnistumisen kannalta nousi oma motivaatio, ja sen rinnalla yhteiskuntaan integroituminen. Työmuodoista tärkeimpinä koettiin olevan kohtaaminen ja tasa-vertaisuus, sekä avoin työtapa. (Carling, 2019, 69–70.)

X:n mielestä Aggredin osuutta läheisten tukemisessa ei korosteta tarpeeksi. Aggredilla on erittäin tärkeä tehtävä keskusteluavun tarjoajana. Jengeissä puhuminen mielletään heikkoudeksi, joten irtautumisen jälkeen puhumisen tarve on suuri käsittelemättä jääneiden asioiden purkamiseksi. (Haastateltava X 2023.)

X on Exit-toiminnan ansiosta saanut mahdollisuuden olla mukana tukemassa muita irtautujia. Hän kertoo irtautujien avun tarpeen olevan hyvin yksilöllistä. Toisilla uuden elämän rakentaminen aloitetaan hampaiden harjauksesta, toisilla on paremmat valmiudet. X on saanut irtautujilta arvostusta. Irtautujat ovat kertoneet arvostavansa X:n mukanaoloa. He kokevat saavansa voimaa ja uskoa omaan irtautumiseensa siitä, että näkevät X:n onnistuneen irtautumisessa niin syvältä jengielämästä. (Haastateltava X 2023.)

5 YHTEENVETO

Tutkimustulosten perusteella on havaittavissa poliisin ja irtautujan näkökulmista yhtäläisyyksiä irtautumishalukkuudessa. Hyyryläisen ja haastateltava X:n näkemysten mukaan kuluttava elämäntapa nostaa ajatuksia jengistä lähtemisestä. Päihteiden ja väkivallan käytön kuormittavuus saa ihmisen väsymään. Painostava elämäntyyli ja turvallisuusuhat houkuttelevat hakeutumaan Exit-toimintaan. X:n kokemuksen mukaan irtautumiseen ajaa myös jengeissä kasvaneet sisäiset ristiriidat, jotka ovat seurausta hierarkian murenemisestä ja lisääntyneestä sääntöjen piittaamattomuudesta. Hyyryläisen mukaan varttumisen myötä jengielämän negatiivinen vaikutus perhe-elämään vaikuttaa päätökseen irtautua. Joskin myös perheellisiä liittyy yhä enemmän jengeihin.

Exit-toiminta rakentuu pääsääntöisesti turvallisuuden ylläpitämisestä ja uuden rikoksettoman elämän rakentamisesta. Exit-toiminta painottaa asiakaslähtöiseen ajatteluun ja luottamukseen. Irtautujan tarpeet huomioidaan aina yksilökohtaisesti. Luottamus rakennetaan molemminpuolisella rehellisyydellä ja avoimuudella. Irtautujan turvallisuudesta huolehditaan ammattitaitoisella toiminnalla; jengituntemuksen ylläpitämisellä, tiedustelu- ja rikostiedon ajantasaisella seuraamisella sekä Exit-toiminnan tietojen salassapidolla. Poliisi ei pysty yksin huolehtimaan irtautujan kaikista tarpeista, vaan hyödyntää yhteiskunnan palveluita, kiinnittääkseen irtautujan uuteen rikoksettomaan elämään.

Aggredi-järjestö on KRP:n tarkoin valitsema yhteistyökumppani. Aggredi tarjoaa psykososiaalista tukea yksilön tarpeen mukaan. Aggredin toimintaperiaatteessa huomioidaan irtautujan lisäksi myös hänen lähipiirinsä, jotka ovat välillisesti joutuneet jengielämän kärsijöiksi. X:n kokemuksen mukaan Aggredin työntekijöillä on tarvittava ymmärrys ja ammattitaito kohdata järjestäytyneestä rikollisuudesta irtautuvia asiakkaita. Merkitykselliseksi X koki Aggredilta saamansa avun yksinäisyyteen, joka irtautujien kohdalla korostuu uuden sosiaalisen verkoston puuttuessa.

Tutkimuksessa esiin tulleissa Exit-toiminnan haasteissa on havaittavissa yhteneviä näkemyksiä sekä poliisin että irtautujan näkökulmasta. Päihdeongelmasta saattaa nousta kynnyskysymys koko Exit-toimintaan pääsyyn. Ensisijainen keino on antaa apua päihdekierteen katkaisemiseen, sillä päihteet vievät takaisin rikosten tielle ja jengimaailmaan. Hyyryläisen ja X:n näkemykset päihteettömyydestä irtautumisen onnistumiseksi ovat yhteneviä.

Tutkimuksen yhteenvetona voidaan katsoa yksilön lähtövalmiuksilla olevan merkittävä osuus irtautumisen kannalta. Tutkimuksessa esiin tulleita lähtövalmiuksia ovat yleinen elämänhallinta, työelämätaidot sekä perhe ja puoliso. Näiden voidaan katsoa olevan positiivisia kiinnittymiskohtia, joiden avulla irtautuja integroituu paremmin uudella identiteetillään yhteiskuntaan.

Poliisityön keskiössä Exit-toiminnassa on irtautujan turvallisuus. Haastateltava X koki turvallisuudesta huolehtimisen olevan korkealla tasolla. Irtautumistoiminnassa sekä poliisin että X:n mielestä turvalli-

suusuhka on todellinen. Näkemykset olivat yhteneviä myös jengeissä tapahtuvasta murroksesta. Tutkimuksessa havaitsin oman edun tavoittelun johtavan sääntöjen rikkomiseen, joka puolestaan pitää yllä epävarmuutta jengimaailman jatkuvassa muutoksessa.

Yhteenvedona tutkimuksessa ilmeni haasteita oikeanlaisen avun piiriin pääsemisessä. Merkittävän rikos- ja päihdetaustan omaavaa henkilöä ei aina osata kohdata yhteiskunnan puolelta. Jengimaailmassa tapahtuneet teot ja elämäntyyli saattavat toisinaan tuntua jopa elokuvamaisen epäuskottavilta, jonka vuoksi jengiläisten avunsaannissa on tapahtunut epäonnistumisia.

Tutkimuksessa yhtenä haasteena irtautujan näkökulmasta on muiden jengiläisten kateus irtautujan uuden päihhteettömän ja rikoksettoman elämän onnistumisesta. Irtautumisen esteenä voi olla pelko uuden sosiaalisen verkoston puutteesta ja sen tuomasta yksinäisyydestä. Oman tilan näkeminen uuden, päihhteettömän ja rikoksettoman elämän myötä voi olla silmiä avaava ja muuttaa koko henkilön identiteetin. Päihhteetön elämä on yksi merkittävistä tekijöistä rikollisesta elämäntavasta pois pysymisessä.

KRP:n asiakasmäärän lisääntyminen on seurausta Exit-toiminnan läpikäyneiden henkilöiden onnistumisesta. Exit-toiminta on saanut luottamusta rikollisissa piireissä onnistuneiden irtautumisten myötä ja näin madaltanut kynnystä uusien irtautujien toimintaan hakeutumiseen. Tällä tavoin Exit-toiminnan voidaan katsoa olevan itseään ruokkivaa toimintaa.

Tutkimuskysymyksen *Miten keskusrikospoliisin Exit-toiminta toimii?* tutkimustuloksen yhteenvedona voitaneen todeta seuraavaa; keskusrikospoliisin Exit-toiminta on poliisin johtamaa turvallisuustyötä järjestäytyneestä rikollisuudesta pois pyrkivien henkilöiden irtautumiseen. Exit-toiminnalla autetaan irtautujia kokonaisvaltaisesti sekä yhteiskunnallisia- että järjestöpalveluita hyödyntäen. Exit-toiminnan pyrkimys on edesauttaa rikollisen identiteetin omaavan henkilön sopeuttamista uuteen rikoksettomaan elämään.

Pohdinta.

Tämän työn tarkoituksena oli selvittää, miten keskusrikospoliisin irtautumistoiminta toimii. Mielestäni onnistuin kuvaamaan toiminnan keskeisiä asioita sekä avaamaan irtautumistoiminnan tärkeyttä. Järjestäytyneestä rikollisuudesta on tehty useita tutkimuksia, tässä työssä halusin tuoda vähemmän tutkitun näkökulman, järjestäytyneestä rikollisuudesta irtautumisen. Työtä ohjasi vahvasti KRP:n rikoskomisarion haastattelusta saatu näkemys järjestäytyneen rikollisuuden tilasta sekä Exit-toiminnasta. Poliisilta saatua asiantuntijan näkökulmaa vertasin entisen jengiläisen kokemuspohjaan.

Exit-toiminta on mielenkiintoista ja tärkeää työtä. Koin tärkeäksi tuoda esiin myös irtautujan näkökulmaa. Turvallisuusuhkien ja anonymiteetin säilyttämisen vuoksi irtautujan haastattelu toi työhön oman

haasteensa. Tulevaisuudessa on mielenkiintoista nähdä, miten jengeissä kytevä murros tulee vaikuttamaan irtautujien määrään ja tätä kautta sekä Exit-toiminnan että järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan ja laajuuteen.

LÄHTEET

- Carling, C. 2019: Aggredin väkivaltatyö ja rikosuran päättymisen: kriminologinen prosessiarviointi. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Maisterin tutkielma.
- Carling, C & Jauhiainen, A. 2021: Aggredi-menetelmä. Savion kirjapaino. Kerava.
- Evwaraye, Ari. 2015: Ei vain pahan poistamista vaan myös hyvän lisäämistä. Teoksessa Vesterbacka, M (toim.) 2020: Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki. Kahdeksantoista näkökulmaa poliisin työhön. 4., uudistettu laitos. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu. 19–31.
- Forssan lehti. 2019: "Kovimman hinnan rikollisryhmään kuulumisesta maksavat jengiläisten perheet" – Poliisin Exit-toiminta on auttanut vuoden ajan liivijengiläisiä irtautumaan. Luettavissa: ["Kovimman hinnan rikollisryhmään kuulumisesta maksavat jengiläisten perheet" – Poliisin Exit-toiminta on auttanut vuoden ajan liivijengiläisiä irtautumaan – Forssan Lehti](#). Luettu 6.10.2022.
- Haastateltava X. 2023: Irtautuja. Haastattelu.
- Hyyryläinen, A. 2022: Keskusrikospoliisin rikoskomisario. Haastattelu 15.11.2022.
- Iltalehti. 2022: Suomen poliisin järjestöpomo vaatii: Hallituksen täytyy herätä jengirikollisuuden kasvuun – "Olemme Ruotsin tiellä". Luettavissa: [Jengirikollisuus kasvussa Suomessa \(iltalehti.fi\)](#). Luettu 16.10.2022.
- Jauhiainen, A. 2019: Searching for desistance: A process evaluation of Aggredi, street violence-focused intervention program. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Maisterin tutkielma.
- Jokinen, K & Hintsala, A. 2022: Järjestäytyneestä rikollisuudesta irtaantuneiden näkemyksiä kohtaamisesta, vuorovaikutuksesta ja puheeksiotosta. Laurea-ammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.
- Kananen, J. 2019: Opinnäytetyön ja pro gradun pikaopas. Avain opinnäytetyön ja pro gradun kirjoittamiseen. PunaMusta Oy.
- Kinnarinen, K. 2005: Mies, talli ja moottoripyörä, Etnografinen tutkimus Misfit MC:stä ja bikerkulttuurin eetoksesta. Helsingin yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma.
- Nicaso, A & Danesi, M. 2021: Organized crime. Oxon, New York. Routledge.
- Nilsson, I & Lundmark, E. 2012: Vänd dem inte ryggen -Socioekonomiskanalys av destruktiva subkulturer. Fryshuset.
- Pehkonen, L & Pentinpuro, A. 2022: Roadman -ilmiö Suomessa. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Poliisi.fi. 2022a: Järjestäytynyt rikollisuus. Luettavissa:

[Järjestäytynyt rikollisuus - Poliisi](#). Luettu 3.2.2023.

Poliisi.fi. 2022b: Keskusrikospoliisi. Luettavissa:

[Keskusrikospoliisi - Poliisi](#). Luettu 18.10.2022.

Radio Keski-suomalainen. 2022: Poliisi on huolissaan jengirikollisuuden kasvusta Suomessa. Podcast. Kuunneltavissa:

[Poliisi on huolissaan jengirikollisuuden kasvusta Suomessa – "Suomi on Ruotsin tiellä", toteaa Jonne Rinne tekijältä Keski-suomalainen \(spotify.com\)](#). Kuunneltu 16.10.2022.

Rikosseuraamuslaitos. 2017: Exit-projekti auttaa vankeja irtautumaan järjestäytyneestä rikollisuudesta. Luettavissa:

[Exit-projekti auttaa vankeja irtautumaan järjestäytyneestä rikollisuudesta - Rikosseuraamuslaitos](#). Luettu 9.1.2023.

Sisäministeriö. 2020: Järjestäytyneen rikollisuuden torjunta Suomessa. Podcastin litteroitu versio. Luettavissa:

[Tuovicast09+-+litterointi.pdf \(sisänturvallisuus.fi\)](#). Luettu 16.10.2022.

Sisäministeriö. 2022: Rikollisuus. Luettavissa:

[Rikollisuus - TUOVI \(sisänturvallisuus.fi\)](#). Luettu 6.10.2022.

Sisäministeriö: Järjestäytynyt rikollisuus vaikuttaa laajasti yhteiskuntaan. Luettavissa:

[Järjestäytynyt rikollisuus - Sisäministeriö \(intermin.fi\)](#). Luettu 6.10.2022.

Tamsi, M. 2020: Prosenttijengit Suomessa. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Valtioneuvosto. 2021: Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta. Valtioneuvosto Helsinki. Luettavissa:

[Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta](#). Luettu, 6.10.2022.

Yle. 2020: Katso kartasta, mitkä rikollisorganisaatiot kokoontuvat kotikulmillasi – KRP: jengitilanne voimakkaassa muutoksessa United Brotherhoodin väliaikaisen toimintakiellon vuoksi. Luettavissa:

[Katso kartasta, mitkä rikollisorganisaatiot kokoontuvat kotikulmillasi – KRP: jengitilanne voimakkaassa muutoksessa United Brotherhoodin väliaikaisen toimintakiellon vuoksi \(yle.fi\)](#). Luettu 6.10.2022.

Yle. 2021: Rikollisjärjestöt kuriin lakkautuksilla? Katsottavissa:

[Rikollisjärjestöt kuriin lakkautuksilla? | A-studio | Yle Areena](#). Katsottu 16.10.2022.

Yle. 2022: Katujengin johtohahmoina pidetyille räppäreille kovat tuomiot: Milan Jaffille kymmenen vuotta vankeutta, Cavallinille yhdeksän. Luettavissa:
[Katujengin johtohahmoina pidetyille räppäreille kovat tuomiot: Milan Jaffille kymmenen vuotta vankeutta, Cavallinille yhdeksän \(yle.fi\)](#). Luettu 16.10.2022.

LIITE 1: HAASTATTELUPOHJA, RIKOSKOMISARION HAASTATTELU

TAUSTAT

1. Miten olet päätenyt antamaan kasvosi Exit-toiminnalle?
2. Mikä on keskusrikospoliisin Exit-ohjelma?

JÄRJESTÄYTYNYT RIKOLLISUUS

3. Miten järjestäytynyt rikollisuus määritellään?
4. Miksi ja miten päädytään rikollisjärjestöihin?
5. Miten tavallisen moottoripyöräilijän tunnistaa jengiläisestä?
6. Katsotaanko katujengit järjestäytyneeksi rikollisuudeksi?
7. Minkälainen merkitys väkivallalla on jengeissä?
8. Voiko rikollista identiteettiä muuttaa Exit-toiminnan avulla?

TAVOITTEET JA TARPEET

9. Miksi halutaan irtautua?
10. Kumpi löytää kumman? Miten irtautuja hakeutuu Exit-toimintaan?
11. Mikä on Exit-toiminnan tavoite?
12. Minkälainen toimintamalli Exit-ohjelmalla on?
13. Miten ja kuka pääsee mukaan Exit-toimintaan?
14. Onko Exit-toiminnalle tarpeeksi kysyntää ja resursseja?
15. Miten irtautujia tuetaan?
16. Kuinka kauan Exit-prosessi kestää?
17. Teettekö yhteistyötä ulkopuolisten tahojen kanssa? Mikä on heidän roolinsa?

TURVALLISUUS

18. Onko prosessi turvallinen irtautujalle?
19. Minkälaiset eettiset arvot Exit -toiminnalla on?
20. Huomioidaanko irtautujan läheiset ja heidän turvallisuutensa toiminnan ohella?

TULOKSISTA

21. Minkälaista hyötyä toiminnalla tavoitellaan?
22. Onko toiminnalla vaikutusta yhteiskuntaan taloudellisesta näkökulmasta?
23. Miten toivot ohjelman kehittyvän tulevaisuudessa?

POLIISI

24. Tunnetaanko Exit-toiminta hyvin poliisiorganisaatiossa eri yksiköissä?

LIITE 2: HAASTATTELUPOHJA, IRTAUTUJAN HAASTATTELU

1. Miten olet aikoinaan ajautunut JR-kuvioihin ja miten niihin yleisesti ajaudutaan?
2. Millaista elämä oli? Vastasiko alkutaipaleen mielikuvat todellisuutta?
3. Minkälaisia seurauksia jengiin liittymisestä on seurannut?
4. Miksi halusit irtautua, mistä ajatus syntyi?
5. Miten päädyit Exit -toimintaan?
6. Mitä riskejä tai uhkia siihen liittyi? Miksi ei voi vain lähteä ja sanoa moro.
7. Millaisina näet irtautumisen hyödyt?
8. Minkälaisia haasteita on irtautumisessa?
9. Millainen luottamuksesi poliisiin oli ennen prosessia ja sen jälkeen?
10. Olisitko pystynyt irtautumaan yksin?
11. Minkälainen maine Exit -toiminnalla on jengeissä?
12. Exit- toiminnassa kuuluu saada apua elämän järjestämiseen, mihin tarvitaan, miten koit avun tarpeellisuuden?
13. Myös turvallisuus, työllisyystilanne, terveys- ja sosiaalipalveluiden tarve, ym. otetaan toiminnassa huomioon. Minkälaisia työkaluja tarvitsit?
14. Mikä on ollut Aggredin merkitys prosessissa?
15. Ennakkoajatus Aggredista vs. kokemus?
16. Miten koit irtautumisprosessin? Millaista oli itsensä kanssa työskentely, identiteetin muutos?
17. Miten läheisesi kokivat irtautumisprosessin? Minkälaista tukea heille on tarjottu?
18. Miten koet Exit -toiminnan toimivuuden?